

วิเคราะห์ผลและผลสะท้อนทางด้านการเมือง เศรษฐกิจสังคม และการบริหารราชการของไทยหลังจากการปฏิวัติ ๒๕๐๑

หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ทำการปฏิวัติ ๒๕๐๑ และเลิกมรดกบ้านทางการเมืองซึ่งเป็นศูนย์รวมในการแสดงประชามติของประชาชนอันได้แก่ รัฐสภาและรัฐธรรมนูญรวมถึงพรรคการเมือง ตลอดจนห้ามมิให้ประชาชนชุมนุมหรือเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยสิ้นเชิง แล้วจอมพลสฤษดิ์ก็ได้ปกครองประเทศด้วยการประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วประเทศและประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ซึ่งให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารอย่างมากรวมทั้งให้อำนาจนายกรัฐมนตรีที่จะใช้อำนาจเด็ดขาดแก่ผู้บงการความมั่นคงและเศรษฐกิจของชาติไว้ในมาตรา ๑๗ อีกด้วย ส่วนสถาบันรัฐสภาอันได้แก่สภาาร่างรัฐธรรมนูญนั้นก็มิสมานักที่เป็นนายทหารทั้งสามเหล่าทัพและนายตำรวจรวมทั้งข้าราชการมีจำนวนถึง ๔๐ เปอร์เซนต์ ซึ่งต่างก็ให้การสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ทั้งสิ้น จึงยังผลให้จอมพลสฤษดิ์มีอำนาจที่จะปฏิบัติการหรือทำหน้าที่บริหารประเทศได้ตามที่ตนปรารถนาเนื่องจากมีสถาบันรัฐสภาคอยให้การสนับสนุนอยู่อย่าง มากอีกทั้งยังมีกำลังทหารสนับสนุนฐานอำนาจอย่างแข็งแกร่งอยู่แล้วและไม่มีการดึงดูจากสถาบันทางการเมืองใด ๆ เลยดังกล่าวยุคนี้ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจทางการเมืองนี้ได้ออกให้เกิดผลและผลสะท้อนทางด้านการเมือง เศรษฐกิจสังคมและการบริหารราชการของไทยอย่างกว้างขวาง ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลและผลสะท้อนทางด้านการเมือง

บรรยากาศทางการเมืองในช่วงระยะเวลาที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจทางการเมืองนี้ได้อำนาจบ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อยและมีเสถียรภาพมั่นคงอยู่มาก ทั้งนี้เพราะไม่มีผู้ใดหรือสถาบันใดที่จะคัดค้านโต้แย้งหรือวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาล ไม่มีการนัดหยุดงานหรือการเดินขบวนประท้วงเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ของกลุ่มกรรมกร ไม่มีการเดินขบวนหรือการชุมนุมประท้วงของกลุ่มนิสิตนักศึกษาและประชาชน ส่วนหนังสือพิมพ์ก็ไม่มีการเสนอข่าวไปใน

ลักษณะที่คัดค้านโจมตีหรือวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาล ในคำสนธิร่างรัฐธรรมนูญซึ่งทำหน้าที่รัฐสภาได้ให้การสนับสนุนรัฐบาลอย่างเต็มที่ ดังนั้น ในช่วงเวลาที่บ้านเมืองสงบเรียบร้อยนี้ จึงทำให้จอมพลสฤษดิ์มีเวลาบริหารประเทศได้อย่างอิสระเต็มที่และดำเนินการปราบปรามโจรผู้ร้ายและอันธพาลที่เบียดเบียนข่มเหงรังแกประชาชนอย่างเต็มที่รวมทั้งให้ความสนใจในด้านการรักษาความสะอาดซึ่งยังผลให้ถนนหนทางสายต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ สะอาดเรียบร้อยเป็นที่น่าทัศนาเจริญตาแก่ผู้สัญจรไปมา เพราะการละเมียดกฎหมายการจราจรที่ดี การวางขายเรขายของของพวกพ่อค้าแม่ค้าตามริมถนนหนทางสายต่าง ๆ ก็ดี สภาพที่เสื่อมโทรมในแหล่งสลัมทั้งหลายก็มิได้ถูกกำจัดและควบคุมอย่างเข้มงวดกวดขันยิ่ง การที่สภาพบ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อยและถนนหนทางสายต่าง ๆ มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่นนี้ จึงเท่ากับว่าจอมพลสฤษดิ์ได้สร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจทางการเมืองของตน เนื่องจากผลงานที่ปรากฏเป็นสิ่งที่ประชาชนสามัญธรรมดาทั่วไปมองเห็นได้ชัด จึงยังผลให้ประชาชนสามัญธรรมคานิยมชมชอบจอมพลสฤษดิ์ในเวลาสั้นอย่างมาก

แต่ถ้าเราหันมามองในอีกด้านหนึ่ง โดยการวิเคราะห์วิจัยถึงรายละเอียดกันอย่างแท้จริงแล้วก็จะพบกับความจริงว่า ความสงบเรียบร้อยและเสถียรภาพทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นมิได้เกิดจากความพอใจความเต็มใจและเห็นดีงามสอดคล้องต่อกับวิถีการหรือการปฏิบัติงานของจอมพลสฤษดิ์ หรือเกิดจากความร่วมมือศรัทธาของประชาชนส่วนใหญ่อย่างแท้จริงแต่อย่างใด กล่าวคือ ความสงบเรียบร้อยที่เกิดขึ้นในทางการเมืองในครั้งนั้น เนื่องมาจากการที่จอมพลสฤษดิ์ได้ใช้อำนาจควบคุมและจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนพลเมืองและหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวดกวดขันและเฉียบขาดยิ่งจนไม่มีช่องทางใด ๆ ที่ประชาชนจะเปิดเผยหรือแสดงความรู้สึกและท่าทีที่ตนไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการบริหารงานของรัฐบาลได้ ถ้าหากจะมีผู้กล้าหาญสักคนหรือหนังสือพิมพ์ฉบับใดกล้าวิพากษ์วิจารณ์หรือโจมตีการบริหารงานของรัฐบาล บุคคลนั้นหรือหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นก็อาจจะถูกประณามว่าเป็นผู้ไม่รักชาติไม่ปรารถนาดีต่อชาติบ้านเมืองซึ่งก็อาจได้รับโทษตามที่จอมพลสฤษดิ์เห็นสมควร โดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นหรือหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นจะแสดงออกด้วยความบริสุทธิ์ใจหรือมีความปรารถนาดีต่อประเทศชาติหรือไม่ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่จอมพลสฤษดิ์ใช้อำนาจควบคุมขังบุคคลต่าง ๆ หลายอาชีพ อาทิ นักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ ครู และนิสิต

นักศึกษา นักเขียน ในระหว่างดำเนินการปราบคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้เพราะจอมพลสฤษดิ์ได้รวมศูนย์
 แห่งอำนาจในการวินิจฉัยและตัดสินใจรวมทั้งสั่งการลงโทษผู้ที่ตนเห็นว่ากระทำผิดมาไว้ที่
 จอมพลสฤษดิ์คนเดียว โดยไม่ให้มีการตรวจสอบ การคัดค้านและการดวงคุดจากสถาบันทางการเมือง
 เมืองอื่นอย่างสิ้นเชิง จอมพลสฤษดิ์ได้ล้มรัฐบาลและยกเลิกรัฐธรรมนูญซึ่งให้สิทธิเสรีภาพแก่
 ประชาชน ยกเลิกพรรคการเมืองซึ่งเป็นที่ยอมรับกันและกลุ่มผลประโยชน์เพื่อทำการพิทักษ์
 คุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชน และรวมถึงการห้ามมิให้มีการชุมนุมทางการเมือง การออก
 กฎหมายควบคุมไม่ให้หนังสือพิมพ์เสนอข่าวที่วิพากษ์วิจารณ์และตำหนิการบริหารงานของรัฐบาล
 แม้การเสนอข่าวนั้นจะเป็นความจริงและเพื่อแสดงผลงานของรัฐบาลให้ประชาชนได้รับทราบก็ตาม
 ยิ่งไปกว่านั้น จอมพลสฤษดิ์ยังได้กำหนดให้ศาลทหารพิพากษาอรรถคดีที่ตนเห็นว่ามีการกระทำเป็น
 คอมมิวนิสต์เท่านั้น การให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจที่จะผู้กระทำความผิดฐานอันชพาลได้ใน
 ระหว่างที่มีการสอบสวนนานถึง ๓๐ วัน การโอนอำนาจสอบสวนให้แก่ตำรวจฝ่ายเดียว การตั้งข้อ
 หาและมาตรการที่นำมาใช้ปราบปรามบุคคลที่มีการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์ การประกาศใช้กฎอัยการ
 ศึกทั่วราชอาณาจักรโดยไม่มีกำหนดระยะเวลาและสถานที่ เหล่านี้เป็นต้น จอมพลสฤษดิ์ได้ใช้อำนาจ
 ทุกอย่างที่มีโดยไม่รังรอขอเพียงให้บรรลุเป้าหมายที่ตนตั้งไว้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ในสมัยที่จอมพล
 สฤษดิ์ ครองอำนาจทางการเมืองนั้น สิทธิเสรีภาพทางการเมือง หลักประกันความปลอดภัยในชีวิต
 ทรัพย์สิน ความบริสุทธิ์ยุติธรรมรวมทั้งสวัสดิภาพของประชาชนชาวไทยได้แขวนไว้กับการวินิจฉัย
 การตีความและความรู้สึกของจอมพลสฤษดิ์เป็นประการสำคัญ

ตามที่กล่าวมา เมื่อว่ากันตามความเป็นจริงแล้วเราก็จะพบว่า การปฏิบัติการทางค่าน
 การเมืองและการปกครองของไทยในช่วงเวลาที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจนั้นได้ก่อผลสะท้อน
 ต่อระบบการเมืองของไทยอย่างมากมายเหลือคณานับ เพราะเป็นเสี้ยวแห่งเวลาวิกฤตที่
 ประชาชนต้องอยู่อย่างเสี่ยงภัยอันตรายอันเนื่องมาจากการผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้ที่
 บุคคลคนเดียวอย่างมากที่สุดในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ซึ่งยังผลให้ประชาชนชาวไทยต้องอยู่
 อย่างไม่มีหลักประกันในชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนการแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ในทาง
 การเมืองก็ถูกจำกัดรัดตรอนเสียสิ้น บรรยากาศทางการเมืองที่อำนาจขึ้นอยู่กับบุคคลคนเดียวเช่นนั้น
 ได้ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อวิถีทางของประชาธิปไตยอย่างมาก ดังที่นักรัฐศาสตร์ท่านหนึ่ง

ได้วิจารณ์ระบบการเมืองภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ไวย่างน่าฟังว่า

"ปวงชนชาวไทยจะต้องจ่ายอะไรเป็นค่าตอบแทนในการนำของข้าราชการและทหารเหล่านั้น ประชาชนชาวไทยจะต้องจ่ายความอดทนและความอดกลั้นในฐานะที่เป็นพลเมืองดีและต้องยอมรับภาระจากการปฏิวัติรัฐประหาร ยอมรับนับถือข้าราชการที่เต็มไปด้วยการคอร์รัปชันไปอีกนายสักเท่าไร ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ที่ถือว่า "ข้าพเจ้านึกถูก ทำถูกต้องแต่ผู้เดียว ข้าพเจ้ารักชาติแต่ผู้เดียวและขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียว" นั้น ย่อมเป็นการทำลายการที่จะพัฒนาทางการเมืองที่จะเป็นรากฐานของประชาธิปไตยของไทยในอนาคตเหลือคณานับ"^๑

บรรยากาศทางการเมืองโดยการนำของจอมพลสฤษดิ์ที่ว่า "ข้าพเจ้ารักชาติแต่ผู้เดียวและขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียว" นั้น ใคส่งผลให้ประชาชนชาวไทยต้องสูญเสียสิทธิเสรีภาพที่จะพึงมีพึงได้ เป็นการตัดโอกาสดีให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสแสดงความรักชาติด้วยการแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดในอันที่จะสร้างสรรค์พัฒนาประเทศ ไม่มีโอกาสที่จะวิพากษ์วิจารณ์การปกครองและการบริหารงานของรัฐบาลแม้ว่ารัฐบาลจะปฏิบัติการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่หรือไม่ก็ตาม ประชาชนไม่มีโอกาสที่ทำการเคลื่อนไหวและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ได้มีโอกาสที่จะเรียนรู้ถึงกระบวนการเมืองที่เกิดจากการปฏิบัติการด้วยการสัมผัสด้วยตนเองเป็นเวลาเนิ่นนานติดต่อกันเกือบ ๑๐ ปี บรรยากาศทางการเมืองโดยการนำของจอมพลสฤษดิ์ดังกล่าวใคส่งผลสะท้อนให้ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่กลายเป็นคนเฉื่อยชา เมื่อหน่าย ไม่กระตือรือร้น ไม่สนใจและไม่เข้าใจหรือมีความปรารถนาที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ไม่เห็นความสำคัญของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้ขาดความคิดที่จะรวมพลังเป็นกลุ่มทางการเมือง ทำให้เกิดความลึกลับว่า การเมืองการปกครองเป็นเรื่องของคนอีกพวกหนึ่งซึ่งได้แก่ข้าราชการและนายทหารที่ถืออาวุธเท่านั้น ทำให้ประชาชนมองไม่เห็นคุณค่าหรือความสำคัญของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมืองอาจมองตนในแง่ร้ายว่าประชาชนคนธรรมดาสามัญเป็นคนไม่มีความรู้และไม่มีความสามารถที่จะก่อ

^๑ เกษราทิ วงศ์โกมลเชษฐ์ "การพัฒนาการเมืองของไทย" ใน ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ เรื่องเดิม, หน้า ๑๐๘ - ๑๑๓

ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง จึงยังผลให้ประชาชนส่วนใหญ่คิดถึงตัวเองคิดเอาตัวรอดมีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ หนึ่ง โดยถือว่า "ตัวใครตัวมัน รัฐบาลตัวรอดเป็นยอดดี" เนื่องจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจทางการเมือง ผู้ที่กล้าวิพากษ์วิจารณ์การบริหารราชการและการใช้อำนาจเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ก็จะได้รับการลงโทษจากจอมพลสฤษดิ์อย่างเฉียบขาดและรุนแรงยิ่ง ดังที่จอมพลสฤษดิ์ได้สั่งให้ทหารกลุ่มหนึ่งบุกเข้าพังและทุบทำลายแทนเครื่องพิมพ์ของหนังสือพิมพ์อิสระหรือการที่นายจิตร ภูมิศักดิ์ ต้องหลบหนีเข้าป่า อันเนื่องมาจากการวิจารณ์จอมพลสฤษดิ์ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวได้กลายเป็นอุปสรรคต่อการสร้างประชาธิปไตยอย่างยิ่ง ซึ่งจะสามารถวิเคราะห์ให้เห็นได้ชัดใน ๒ ลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

ประการที่หนึ่ง ทำให้การรวมกลุ่มของพรรคการเมืองไม่เข้มแข็งและมั่นคง

การปกครองในรูปเผด็จการในยุคของจอมพลสฤษดิ์ซึ่งได้ทำการยกเลิกพรรคการเมืองโดยมิให้มีการเคลื่อนไหวใด ๆ เป็นเวลานานถึง ๑๐ ปีนั้นได้ยังผลให้การรวมกลุ่มของพรรคการเมืองไม่เข้มแข็งและขาดความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการสมัครเลือกตั้งโดยไม่สังกัดพรรคมากกว่าการสังกัด เพราะพรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นโดยยึดมั่นในอุดมการณ์อย่างแท้จริง ซึ่งจะสามารถเปรียบเทียบให้เห็นได้จากสถิติผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘ - ๑๓ ดังต่อไปนี้

ตารางแสดง
จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งตามรายพรรค
ในการเลือกตั้ง ครั้งที่ ๘ เมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐^๒

ลำดับที่	ชื่อพรรคการเมือง	จำนวนที่ได้รับเลือก (คน)
๑	เสรีมนังคศิลา	๘๕
๒	ประชาธิปไตย	๓๐
๓	เสรีประชาธิปไตย	๑๑
๔	ธรรมาธิปไตย	๙
๕	เกรมรุกร	๙
๖	ขบวนการไฮปาร์ค	๒
๗	ชาตินิยม	๓
๘	พรรคอิสระ	๔
๙	ไม่สังกัดพรรค	๔
รวม		๑๖๐

ผลจากการเลือกตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ นี้ จะเห็นได้ว่า สมาชิกสภาผู้แทนยังมีนิยมและให้ความสำคัญในการเข้าสังกัดพรรคการเมืองใหญ่ ๆ อยู่มาก และมีสมาชิกสภาผู้แทนที่ไม่สังกัดพรรคได้รับเลือกตั้งเพียง ๔ คนเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าก่อนการปฏิวัติ ๒๕๐๑ นั้น นักการเมืองยังยึดมั่นในอุดมการณ์และให้ความสำคัญในการเล่นการเมืองในระบบพรรคอยู่มาก ซึ่งก็น่าจะเป็นการปูพื้นฐานการเล่นการเมืองระบบพรรคที่ดีและมีเบื้องยิ่งขึ้นเป็นลำดับตั้งแต่นั้นมา แต่หลังจากการปฏิวัติ ๒๕๐๑ ได้ยังผลให้การการเมืองระบบพรรคต้องเปลี่ยนไป ดังจะเห็นได้จากผลการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้

^๒ กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ตารางแสดง
จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตามรายพรรค
ในการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๐ เมื่อ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๐๐^๓

ลำดับที่	ชื่อพรรคการเมือง	จำนวนที่ได้รับเลือก (คน)
๑	สหภูมิ	๔๔
๒	ประชาธิปไตย	๓๙
๓	เสรีธรรม	๖
๔	เสรีประชาธิปไตย	๕
๕	เสรีมนังคศิลา	๔
๖	ชาตินิยม	๑
๗	ขบวนการไทยรัก	๑
๘	อิสระ	๑
๙	ไม่สังกัดพรรค	๕๙
รวม		๑๖๐

จากการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๐ นี้ จะเห็นว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่สังกัดพรรคมีแนวโน้มที่ได้รับเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้นกว่า ครั้งที่ ๙ ถึง ๗ เท่า ทั้งนี้ย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นชัดว่าการที่ผู้นำฝ่ายทหารซึ่งจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องสนับสนุนฐานอำนาจตนโดยไม่ให้ความสำคัญในเรื่องนโยบายหรืออุดมการณ์ของพรรคนั้นยังผลให้พรรคการเมืองอ่อนแอลง ดังจะเห็นได้จาก การเลือกตั้ง ครั้งที่ ๑๑ ดังต่อไปนี้

^๓ เรื่องเดียวกัน

ตารางแสดงจำนวน
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองและเปลี่ยนโยกย้ายพรรค
ในการเลือกตั้ง ครั้งที่ ๑๑ เมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒

ลำดับที่	ชื่อพรรคการเมือง	จำนวนที่ได้รับเลือกตั้ง
๑.	สหประชาไทย	๗๕
๒.	ประชาธิปไตย	๕๗
๓.	แนวประชาธิปไตย	๗
๔.	แนวรวมเสรีชน	๔
๕.	ประชาชน	๒
๖.	สัมมาชีพช่วยชาวนา	๑
๗.	เสรีประชาธิปไตย	๑
๘.	ชาวนาชาวไร่	๑
๙.	ไม่สังกัดพรรค	๗๑
๑๐.	อิสระ (ตั้งขึ้นใหม่ภายหลังจากเลือกตั้ง)	-
	รวม	๒๑๘

จากตารางข้างบนนี้จะเห็นได้ว่า การเลือกตั้งครั้งที่ ๑๐ ในปี ๒๕๐๐ มีสมาชิกสภาผู้แทนที่ไม่สังกัดพรรคการเมืองได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๓๗ ส่วนผลการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ หลังจากการปกครองในรูปเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์แล้วปรากฏว่ายังมีสมาชิกสภาผู้แทนที่ไม่สังกัดพรรคได้รับเลือกเป็นจำนวนถึง ๗๑ คนคิดเป็นร้อยละ

๗๖.๘๖ ซึ่งก็นับว่าอยู่ในอัตราที่สูงมากอยู่นั่นเอง ซึ่งการปกครองในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ได้ยกเลิกพรรคการเมืองและห้ามมิให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นเวลานานถึง ๑๐ ปีนั้นยังผลให้การเดินการเมืองระบบพรรคของไทยอ่อนแอจนมาก ดังจะเห็นได้จากรายงานผลการวิเคราะห์ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๑๒ ของกองการเลือกตั้ง กรมการปกครองในปี พ.ศ.๒๕๑๒ ดังต่อไปนี้

ตารางแสดง
จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่โหวตเลือกทั้งคิดเป็นร้อยละ จำแนกตามพรรคการเมือง
ในการเลือกตั้ง ครั้งที่ ๑๑ เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒^๕

ลำดับที่	ชื่อพรรคการเมือง	จำนวนผู้สมัครที่ พรรคส่ง (คน)	ผู้ที่ได้รับเลือกตั้ง (คน)	ร้อยละ
๑	สหประชาไทย	๒๒๐	๗๕	๓๕
๒	ประชาธิปไตย	๑๔๑	๕๗	๓๐
๓	แนวประชาธิปไตย	๕๖	๗	๑๓
๔	ประชาชน	๖๗	๒	๓
๕	แนวร่วมเศรษฐกิจ	๒๘	๔	๑๔
๖	สัมมาชีพช่วยชาวนา	๒๒	๑	๕
๗	เสรีประชาธิปไตย	๗	๑	๑๔
๘	ประชาพัฒนา	๓	-	-
๙	ชาวนาชาวไร่	๓๖	๑	๓
๑๐	สยามใหม่	๑๘	-	-
๑๑	แรงงาน	๔	-	-
๑๒	ผู้ไม่สังกัดพรรคการเมืองใด	๒๐๑	๗๑	๑๒

^๕ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย รัฐสภาในระบบการปกครองของไทย เรื่อง เกม, ภาคผนวก

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวย่อมเป็นเครื่องยืนยันและชี้ให้เห็นชัดว่าระบบการปกครอง ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งได้ถูกชาดการใช้อำนาจการเมืองการปกครองและการบริหาร ประเทศแต่เพียงผู้เดียวนั้น ยังขอให้การรวมตัวของพรรคการเมืองขาดความเข้มแข็ง และไม่มั่นคงในเวลาต่อมาเป็นอย่างมาก ซึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาทางการเมือง ตามระบอบประชาธิปไตยและการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองของไทยอย่างมาก ดังที่ศาสตราจารย์ ดร. กระทบ หองธรรมชาติ ได้วิจารณ์ไว้อย่างน่าฟังว่า

" เหตุการณ์ในอดีตได้แสดงให้เห็นแล้วว่า การขาดระบบพรรคที่เข้มแข็ง ได้เป็นมูลเหตุสำคัญอย่างหนึ่งของความไม่เรียบร้อยในวงการปกครองของไทย ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยเราจึงมีความต้องการระบบพรรคที่เข้มแข็งและมีระเบียบ วินัยคืออย่างมาก เพราะมีฉะนั้นแล้ว ก็อาจจะหวังได้ว่า การปกครองของไทย จะดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและผู้ที่ทำให้ระบบพรรคเข้มแข็งก็คือสมาชิกสภาผู้แทนและข้าราชการประจำที่เขาไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดตั้งและในการดำเนิน กิจกรรมของพรรคการเมืองนั่นเอง แต่ถ้าวจะกล่าวเปรียบเทียบความสำคัญกันแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนมีโอกาที่จะทำให้ระบบพรรคเข้มแข็งได้มากกว่าข้าราชการประจำ ที่เป็นเจ้าหน้าที่ของหรือสมาชิกของพรรค เพราะสมาชิกสภาผู้แทนคือนักการเมือง ที่ทำงานการเมืองเต็มเวลาและมีอำนาจนิติบัญญัติอยู่ในมือ แต่หาที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้ สมาชิกสภาผู้แทนจำนวนไม่น้อยยังไม่ค่อยจะสนใจที่จะทำการสร้างระบบ พรรคให้เข้มแข็งอย่างจริงจังเลย

นอกจากนั้น สมาชิกสภาผู้แทนบางคนกลับทำลายระบบพรรคของตนด้วยการ ไม่ยอมปฏิบัติตามมติของพรรคและด้วยการให้สัมภาษณ์อยู่บ่อย ๆ เพราะฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ถ้าสมาชิกสภาผู้แทนตั้งใจช่วยกันสร้างระบบพรรคให้เกิดขึ้น จริง ๆ แล้วความหวังที่จะเห็นการเมืองดำเนินไปในระบบพรรคก็มีอยู่มากทีเดียว"^๖

^๖ กระทบ หองธรรมชาติ รัฐสภาในระบบการปกครองของไทย เรื่องเดิม, หน้า

การปกครองในรูปแบบเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ นั้นได้ก่อให้เกิดการขาดระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็งและการที่ระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็งก็กลายเป็นมูลเหตุสำคัญอย่างหนึ่งของความไม่สงบเรียบร้อยในการปกครองและก่อให้เกิดความไม่มีเสถียรภาพในทางการเมืองในเวลาต่อมาอย่างมาก ซึ่งเราจะเห็นได้จากเหตุการณ์หลังจากวันมหาวิปโยค เมื่อวันที่ ๑๔ - ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ เมื่อระบบเผด็จการของทหารได้ถูกโค่นล้มลงไป บรรยากาศทางการเมืองของไทยก็กลับฟื้นขึ้นมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งได้เปิดโอกาสให้นักการเมืองและประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหวทางการเมืองรวมทั้งการจัดตั้งพรรคการเมืองอย่างอิสระเสรียิ่งกว่ายุคใดสมัยใดที่ผ่านมาจึงทำให้การต่อสู้แข่งขันการเมืองระบบพรรคคดอยแข็งแกร่งและมั่นคงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบผลการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๒ และครั้งที่ ๑๓ ดังต่อไปนี้

ตารางแสดง

จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งตามรายพรรค
ในการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๒ เมื่อ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๔^๑

ลำดับที่	ชื่อพรรคการเมือง	จำนวนที่ได้รับเลือกตั้ง (คน)
๑	ประชาธิปไตย	๗๒
๒	ธรรมสังคม	๔๕
๓	ชาติไทย	๒๘
๔	เกษตรสังคม	๑๘
๕	กิจสังคม	๑๘
๖	สังคมชาตินิยม	๑๖
๗	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย	๑๕
๘	พลังใหม่	๑๒
๙	แนวร่วมสังคมนิยม	๑๐

^๑ กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง, รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๖ มกราคม ๒๕๑๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, ๒๕๑๔), หน้า ๒๘๕

ลำดับที่	ชื่อพรรคการเมือง	จำนวนที่ได้รับเลือกตั้ง (คน)
๑๐	สันติชน	๘
๑๑	ประชากรธรรม	๖
๑๒	ไท	๔
๑๓	ฟื้นฟูชาติไทย	๓
๑๔	อธิปัตย์	๒
๑๕	พลังประชาชน	๒
๑๖	แผ่นดินไทย	๒
๑๗	ประชาธิปไตย	๒
๑๘	เสรีชน	๑
๑๙	พัฒนาจังหวัด	๑
๒๐	เศรษฐกิจ	๑
๒๑	เกษตรกร	๑
๒๒	แรงงาน	๑
รวมทั้งสิ้น		๒๖๔

ผลจากการเลือกตั้งครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการต่อสู้แข่งขันการเมืองในระบบพรรคเริ่มจะเข้มแข็งมั่นคงยิ่งขึ้น โดยที่สมาชิกสภาผู้แทนต่างก็พยายามที่จะเข้าสังกัดพรรคมากยิ่งขึ้นและประชาชนก็มีแนวโน้มที่จะเลือกสมาชิกสภาผู้แทนที่สังกัดพรรคการเมืองใหญ่ ๆ มากขึ้นกว่าแต่ก่อน ซึ่งผลจากการเปิดโอกาสให้มีการต่อสู้เคลื่อนไหวทางการเมืองในระบบพรรคนี้ยังผลให้การต่อสู้แข่งขันทางการเมืองระบบพรรคไ้มีความสำคัญยิ่งขึ้นและมีความมั่นคง เข้มแข็งยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากผลการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๓ ดังต่อไปนี้

ตารางแสดง
จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งตามรายพรรค
ในการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๓ เมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๑๙

ลำดับที่	ชื่อพรรคการเมือง	จำนวนที่ได้รับเลือกตั้ง(คน)
๑	ประชาธิปไตย	๑๑๔
๒	ชาติไทย	๕๖
๓	กิจสังคม	๔๕
๔	ธรรมสังคม	๒๗
๕	เกษตรสังคม	๙
๖	สังคมชาตินิยม	๘
๗	พลังใหม่	๔
๘	พลังประชาชน	๓
๙	พัฒนาจังหวัด	๒
๑๐	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย	๒
๑๑	ประชาธิปไตย	๑
๑๒	แนวร่วมสังคมนิยม	๑
๑๓	สังคมก้าวหน้า	๑
๑๔	แรงงาน	๑
๑๕	สยามใหม่	๑
๑๖	ธรรมาธิปไตย	๑
๑๗	ไทยสังคม	๑
๑๘	พิทักษ์ไทย	๑
๑๙	แนวร่วมประชาธิปไตย	๑
รวมทั้งสิ้น		๒๗๙

กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง, ๕ เมษายน ๒๕๑๙

ผลจากการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๓ นี้ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นชัดว่า การที่พรรคการเมืองในระบบพรรคจะเข้มแข็งและมั่นคงนั้นจะต้องมีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยให้ทวิภาคการอนุญาต ให้กลุ่มพรรคการเมืองต่าง ๆ ได้มีโอกาสเคลื่อนไหวและรวมกลุ่มกันอย่างอิสระ คัดค้านกันเป็นเวลานานพอสมควร ดังที่นักรัฐศาสตร์ท่านหนึ่งได้ให้ทัศนะไว้ว่า

" ตามที่กล่าวมาก็คงจะไต่แล้วว่า คุณสมบัตินี้และบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนมีส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะทำให้ฐานะของสภาผู้แทนราษฎรเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้อำนาจของสถาบันอื่นและเป็นที่ยกย่องนับถือของประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งจะยังผลให้สภาผู้แทนนี้ค่อย ๆ กลายเป็นสถาบันหลักในการปกครองประเทศได้ในที่สุด อย่างไรก็ตาม ลำพังสมาชิกสภาผู้แทนฝ่ายเดียวหาไม่เพียงพอที่จะทำให้สถาบันสภาผู้แทนมีความแข็งแกร่งเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้อำนาจของสถาบันอื่นไม่ ทั้งนี้ก็เพราะการต่อสู้ทางการเมืองในสภาผู้แทนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการต่อสู้ทางการเมืองอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญ ๆ เท่า ๆ กับการต่อสู้ทางการเมืองในสภาผู้แทน การต่อสู้ทางการเมืองส่วนนี้ก็คือ การต่อสู้ทางการเมืองนอกสภาซึ่งเป็นเรื่องของประชาชนโดยแท้ ถ้าไม่มีการต่อสู้นอกสภาเสียแล้ว การปกครองก็ยากจะดำเนินไปสู่แนวทางของประชาธิปไตยได้ ในการต่อสู้เช่นนี้ ประชาชนทั่วไปมีสถาบันสำคัญที่ตนสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมได้ นั่นคือ สถาบันพรรคการเมือง"^๕

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นชัดว่า การที่จอมพลสฤษดิ์ บิดหนทางไม่อนุญาตให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองและห้ามการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเข้มงวด กวดขันยิ่งเป็นเวลานานติดต่อกันถึง ๑๐ ปีนั้น ยังผลให้การต่อสู้แข่งขันทางการเมืองในระบบพรรคไม่มีโอกาสที่จะหยั่งรากฐานฝังลึกลงไปให้แข็งแกร่งและมั่นคงได้ ดังจะเห็นได้จากผลการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ ซึ่งการเล่นการเมืองระบบพรรคได้รับการวางรากฐานมั่นคงยิ่งขึ้น เป็นลำดับโดยเฉพาะการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ยิ่งเห็นได้ชัดว่า พรรคการเมืองพรรคเล็ก ๆ แทนจะไม่ได้รับการเลือกตั้งเลยเช่นนี้ย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นเด่นชัดว่า ถ้าจอมพลสฤษดิ์ได้อนุญาตให้จัดตั้งพรรคการเมืองและเปิดโอกาสให้กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ได้มีการเคลื่อนไหว

^๕ กระทบ ท่องธรรมชาติ รัฐสภาในระบบการปกครองของไทย เรื่องเดิม, หน้า ๘๖-๘๗

ทางการเมืองตั้งแต่เวลาที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจนั้น เป็นต้นมา แล้วก็ทำให้ระบบพรรคการเมืองของไทยแข็งแกร่งและมั่นคงยิ่งขึ้นเป็นลำดับเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ เพราะประชาธิปไตยนั้นจะปรากฏคุณค่าได้เกินชักรักก็ต่อเมื่อได้มีการฝึกฝนและนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันด้วย

ประการที่สองการปกครองในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ นั้น ทำให้ประชาชนไม่เข้าใจหลักการหรือวิถีทางประชาธิปไตยในทางที่ถูกต้องใดก็พอ

การที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจทางการเมืองโดยอาศัยกำลังทหารของชาติ และระบบข้าราชการเป็นเครื่องสนับสนุนฐานอำนาจของตนเป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีการเคลื่อนไหวหรือแสดงออกทางการเมืองในรูปใด ๆ เลย นั้น นอกจากจะทำให้การต่อสู้แข่งขันทางการเมืองในระบบพรรคต้องอ่อนแอและไม่มั่นคงแล้วยังมีผลทำให้ประชาชนชาวไทยซึ่งไม่ค่อยจะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยอยู่แล้วไม่เข้าใจหรือเกิดความสับสนหรือเข้าใจประชาธิปไตยในทางที่ผิดอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๑ - ๑๒ ซึ่งมีประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งครั้งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตาราง
แสดงสถิติการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งครั้งที่ ๑ - ๑๒^{๑๐}

ครั้งที่	วันเลือกตั้ง	ผู้มีสิทธิออกเสียง ทั่วประเทศ	ผู้มีสิทธิ มีผู้ไปใช้สิทธิ	ร้อยละ	จังหวัดที่มีผู้ไปใช้ สิทธิออกเสียงมาก ที่สุด	ร้อยละ	จังหวัดที่มีผู้ไปใช้ สิทธิออกเสียงน้อย ที่สุด	ร้อยละ	จังหวัดพระนคร ผู้มีสิทธิออกเสียง	ผู้มีสิทธิ มีผู้ไปใช้สิทธิ	ร้อยละ
๑.	๑๕พฤศจิกายน ๒๔๗๖	๔,๒๗๘,๒๓๑	๑,๗๗๔,๕๓๖	๔๑.๕๕	เพชรบุรี	๗๔.๕๖	แมฮ่องสอน	๑๗.๗๑	๑๓๑,๗๒๔	๒๕,๖๖๖	๑๙.๕๕
๒.	๗พฤศจิกายน ๒๔๘๐	๖,๑๒๓,๒๓๕	๒,๕๖๖,๕๓๕	๔๐.๖๖	นครนายก	๘๐.๕๐	แมฮ่องสอน	๒๒.๖๔	๒๐๑,๖๕๕	๕๔,๗๖๓	๒๕.๑๓
๓.	๑๒พฤศจิกายน ๒๔๘๑	๖,๓๑๐,๑๗๒	๒,๖๑๐,๓๓๖	๓๕.๐๓	นครนายก	๖๗.๓๖	ศรีสะเกษ	๑๖.๖๔	๒๒๐,๖๗๖	๕๔,๖๕๔	๒๗.๗๓
๔.	๒มกราคม ๒๔๘๕	๖,๕๓๑,๔๖๗	๒,๐๕๑,๗๘๘	๓๒.๕๖	บุรีรัมย์	๕๕.๖๕	สุพรรณบุรี	๑๓.๕๐	๓๓๕,๐๑๑	๔๔,๓๕๓	๒๕.๓๕
๕.	๕สิงหาคม ๒๔๘๕	๕,๘๑๕,๖๖๖	๒,๐๖๖,๔๖๓	๓๕.๕๖	สกลนคร	๕๗.๕๕	นราธิวาส	๑๖.๖๖	๓๓๖,๕๖๖	๕๔,๕๑๓	๒๕.๓๕
๖.	๒๒มกราคม ๒๔๘๙	๗,๑๗๖,๘๕๑	๒,๑๑๗,๕๖๕	๒๖.๕๕	ระนอง	๕๕.๖๕	สมุทรปราการ	๑๖.๐๐	๒๖๕,๕๓๓	๖๐,๕๗๓	๒๐.๕๐
๗.	๕มิถุนายน ๒๔๙๒	๓,๕๑๔,๖๗๖	๘๗๐,๒๐๔	๒๔.๗๖	สกลนคร	๕๕.๑๖	อุตรธานี	๑๖.๐๖	๒๔๕,๕๕๐	๕๐,๐๕๕	๑๖.๕๕
๘.	๒๖กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕	๗,๖๐๖,๕๕๑	๒,๕๖๑,๖๕๑	๓๔.๗๖	สระบุรี	๗๗.๗๔	พระนคร	๓๓.๐๓	๓๕๖,๕๓๓	๗๔,๐๕๖	๒๑.๐๓
๙.	๒๖กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐	๕,๘๕๕,๐๓๕	๕,๖๖๕,๕๖๖	๙๕.๕๐	สระบุรี	๕๓.๓๐	สุพรรณบุรี	๕๓.๐๖	๑,๓๖๕,๖๖๕	๕๖๑,๕๕๖	๓๑.๗๖
๑๐.	๑๕ธันวาคม ๒๕๐๐	๕,๕๑๑,๑๑๔	๔,๓๗๐,๕๕๖	๘๐.๑๐	ระนอง	๗๓.๐๐	อุตรธานี	๒๕.๕๖	๕๕๖,๕๑๓	๑๕๑,๗๖๕	๓๓.๖๕
๑๑.	๑๐กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖	๑๕,๕๖๐,๑๕๐	๗,๖๕๕,๕๖๖	๕๕.๑๖	ระนอง	๗๓.๕๕	พระนคร	๓๖.๖๖	๗๕๕,๑๑๗	๖๖๑,๓๕๗	๓๖.๖๖
๑๒.	๒๒มกราคม ๒๕๑๘	๒๐,๖๕๓,๗๕๑	๕,๕๕๕,๕๖๕	๒๗.๑๗	ภูเก็ต	๖๗.๕๕	ยะลา	๒๕.๕๖	๑,๕๑๓,๕๗๑	๖๕๕,๐๕๖	๓๓.๖๕

^{๑๐} กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย รายงานผลการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง ๒๕๑๘),
หน้า ๓๕๕ - ๓๕๑

แม้ว่าตามสถิติการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งครั้งที่ ๑๐ เมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ จะมีประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเพียงร้อยละ ๕๐.๑๐ และในการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๑ เมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒ จะมีประชาชนไปออกเสียงเลือกตั้งมากขึ้นถึงร้อยละ ๘๙.๑๖ ก็ตามนั้นก็มิได้หมายความว่าประชาชนที่ไปออกเสียงเลือกตั้งในครั้งหลังนี้จะกระทำไปด้วยวิจรรณญาณที่มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของประชาธิปไตยจริง ๆ ประชาชนอาจไปเลือกตั้งโดยมีจุดประสงค์และความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน บางคนหรือบางกลุ่มอาจไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพราะเห็นแก่อามิสสินจ้างหรือผลประโยชน์ตอบแทนเป็นส่วนตัว หรือเพื่อเป็นการตอบแทนผู้มีบุญคุณหรือทนต่อการรบเร้าของญาติพี่น้อง หรือพรรคพวกเพื่อน ๆ ไม่ไหวจึงไปใช้สิทธิเลือกตั้ง สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องมาจากการที่ประชาชนไม่มีโอกาสได้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองติดต่อกันเป็นเวลายาวนานเกินไปนั่นเอง จึงทำให้ไม่เข้าใจประชาธิปไตยดีพอและตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองผู้มีลักษณะขี้ใจหรือมีศิลปะในการโน้มน้าวจิตใจของประชาชนได้ง่าย ความไม่รู้เรื่องและไม่เข้าใจของประชาชนชาวไทยนั้นเห็นได้จากการศึกษาของนิสิตผู้หนึ่งซึ่งได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

ตารางแสดง

มูลเหตุที่ประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งน้อย^๑

รายการ	จำนวน	กัทร้อยละ
- เห็นว่าได้รับประโยชน์น้อยหรือไม่เห็นประโยชน์ในการออกเสียง	๑๗	๔๒.๕๐
- ไม่มีความสนใจ	๑๑	๒๗.๕๐
- ไม่เข้าใจวิธีการเลือกตั้ง	๖	๑๕.๐๐
- เกียจคร้านไม่ออกไปออกเสียง	๗	๑๗.๕๐
- ไม่นิยมชมชอบในการปกครองระบอบประชาธิปไตย	-	-
- อื่น ๆ	๘	๒๐.๐๐

^๑วารสิทธิ์ โจรพนานิช การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและผลสะท้อนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๕๕

จากการวิจัยดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การที่ประชาชนไม่ไปออกเสียงเลือกตั้งเพราะเห็นว่าตนไม่ได้รับประโยชน์มีจำนวนมากที่สุดถึง ๔๒.๕๐ เปอร์เซ็นต์และผู้ที่ไม่มีความสนใจในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็มีมากถึง ๒๗.๕๐ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ว่าเป็นสิ่งที่น่าวิตกต่อวิถีทางประชาธิปไตยของเมืองไทยเป็นอย่างมาก แม้ว่าเมืองไทยจะมีการปกครองตามประชาธิปไตยมานานก็จริงแต่ผลก็ยังปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจประชาธิปไตยเหมือนสมัยเมื่อเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้นเอง มูลเหตุสำคัญที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งก็เป็นผลเนื่องมาจากระบบการเมืองการปกครองของไทยถูกปกครองหรือครอบงำโดยอำนาจเผด็จการของคณะทหารโดยเฉพาะสมัยช่วงแห่งการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ทิศต่อกันเป็นระยะเวลายาวนานนั่นเอง ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.กระมล ทองธรรมชาติ ได้วิจารณ์เรื่องนี้ไว้อย่างนาคิควา

" ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิเลือกตั้ง และบางครั้งก็ใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างผิด ๆ นั้น สามารถที่จะมีความเข้าใจในความสำคัญของสิทธิเลือกตั้งและใช้สิทธิเลือกตั้งนี้ได้อย่างถูกต้องในอนาคต

ถ้าหากได้มีการอธิบายถึงความสำคัญของสิทธิเลือกตั้งนี้ให้ประชาชนได้เข้าใจอย่างพอเพียง การเลือกตั้งซ่อมในจังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๑๓ ได้พิสูจน์แล้วว่า ประชาชนคนไทยที่มีความเข้าใจในความสำคัญของสิทธิเลือกตั้ง นั้น จะไม่ยอมออกเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนที่ยพยายามขอซื้อด้วยวิธีการต่างๆ เหมือนกันและกลับออกเสียงให้กับผู้สมัครที่สังกัดพรรคเล็ก ๆ ที่เขาศรัทธา เพราะฉะนั้นจึงย่อมเป็นไปได้ว่า ประชาชนคนไทยในจังหวัดอื่น ๆ จะมีความเข้าใจในความสำคัญของสิทธิเลือกตั้งมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน และความหวังที่ว่านี้จะกลายเป็นความจริงได้เร็วขึ้น ถ้าหากว่าพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น กลุ่มนิสิตนักศึกษา เป็นต้น จะได้เข้ามามีส่วนช่วยในการเผยแพร่ความสำคัญของสิทธิเลือกตั้งให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบอย่างกว้างขวาง รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงผลภัยนานาประการของการนอนหลับทับสิทธิเลือกตั้งด้วย"^{๑๒}

^{๑๒} กระมล ทองธรรมชาติ รัฐสภาในระบบการปกครองของไทย เรื่องเดิม,

ถ้าหากได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและได้มี
 ประสพการณ์จากการเลือกตั้งบ่อย ๆ จะช่วยให้ประชาชนชาวไทยมีความเข้าใจประชาธิปไตยได้คืบ
 ขึ้น ดังจะเห็นได้จากผลการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๘ ทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจ
 ถึงความสำคัญของพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร และการมีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพ
 ได้ดียิ่งขึ้น บทเรียนที่ผ่านมามาสอนให้วุฒิสภาสหพรรคนั้นไม่สามารถบริหารประเทศได้อย่างมี
 ประสิทธิภาพ เพราะรัฐบาลมักจะยุ่งอยู่กับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทั้งที่เกิดจากพรรครัฐบาลเอง
 และจากสังคม จึงเป็นการบริหารงานเพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลเอง เป็นสำคัญ ฉะนั้นปัญหา
 ความปั่นป่วนทางค่านิยมธุรกิจจึงเกิดขึ้นอย่างมากมาย ยังผลให้เกิดปัญหาทางค่านิยมและการเมือง
 การปกครอง ตามมาในที่สุด^{๑๓} แต่ถ้ามองการเมืองระบบพรรคได้เข้มแข็งและมั่นคงซึ่งได้แสดงคุณค่า
 และความสำคัญตลอดจนผลงานให้ปรากฏแก่สายตาประชาชนแล้ว ประชาชนก็จะมีความรู้ความเข้าใจ
 ในการเมืองยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากผลการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๑๘ ว่าประชาชน
 ชาวไทยได้กลับใจในเรื่องปัญหาจำนวนพรรคการเมือง ได้ดีขึ้นโดยมีพรรคการเมืองที่มีสมาชิกได้
 รับเลือกตั้งจำนวนมากเพียง ๔ พรรคใหญ่เท่านั้น คือ พรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกตั้ง ๑๑๘ คน
 พรรคชาติไทยได้ ๕๖ คน พรรคกิจสังคม ได้ ๔๕ คน และพรรคธรรมสังคมได้ ๒๘ คน จึงเป็น
 อันว่า ปัญหาเรื่องพรรคการเมืองได้รับการแก้ไขอย่างสวยงามโดยประจักษ์^{๑๔}

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การที่ระบบพรรคการเมืองไทยขาดความเข้มแข็ง และไม่มั่นคง
 นั้น สาเหตุสำคัญประการหนึ่งมาจากการปกครองในรูปเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งนักการเมือง
 ผู้หนึ่งได้วิจารณ์ระบบการเมืองในยุคที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจไว้อย่างน่าฟังว่า

" รัฐบาลชุดคณะปฏิวัติโดยการนำของจอมพลสฤษดิ์ อนาคตที่จะรักษา
 เสถียรภาพทางการเมืองและเอกราชทางการเมืองของประเทศไว้ได้อย่างมั่นคงน่าชม
 เชย ตลอดเวลาที่ครองอำนาจอยู่เป็นสิ่งที่ตั้งถามมีคุณค่าต่อประเทศชาติและคนในชาติ

^{๑๓} รัฐสภาสาร (มีนาคม ๒๕๑๘), ๒๑

^{๑๔} รัฐสภาสาร (เมษายน ๒๕๑๘), คำนำ

โดยส่วนรวมในปัจจุบันอยู่เป็นอันมาก

แต่ถ้ามองจะพิจารณาในทางวิเคราะห์ก็เห็นว่า ความสงบในปัจจุบันเป็นหลักประกันความมั่นคงในอนาคตมิได้ และด้วยวิสัยของรัฐบุรุษที่มีความรับผิดชอบแล้วก็ไม่เป็นการบังควรอย่างยิ่งที่จะรอคอยเวลา รอคอยเหตุการณ์เป็นเครื่องพิสูจน์อนาคตของชาติมิใช่พิจารณาจากข้ออ้างอิง ข้อสันนิษฐานหรือข้อสมมติมิใช่สิ่งที่จะใช้ในการพนันขันต่อหรือปล่อยให้แขวนอยู่บนเส้นด้ายบาง ๆ รัฐบุรุษจะต้องมีสายตายอันเฉียบคมและไกลกว่าสามัญชนในการมองอนาคต และเมื่อพบทิศทางเดินของชาติที่เหมาะสมแล้วก็ต้องกล้าให้ผู้อื่นพิสูจน์และทำลายด้วยเหตุผล บทบาทของการมิกควรนำมาเล่นในโรงละครชาติไทยอีกต่อไป เพราะคนไทยได้รับบทเรียนซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่าการทำตามผู้นำมิได้ทำให้ชาติพ้นภัย ตรงกันข้าม หากแต่นำไปสู่ความหายนะและนาที่วิกฤตเสี่ยงภัยที่สุดในประวัติศาสตร์ การรวมอำนาจวินิจัยศักดิ์สิทธิ์และสั่งการไว้ที่บุคคลคนเดียวปราศจากความคิดที่กล้าหาญและเป็นอิสระแห่งหนึ่งหรือการเสริมสร้างผู้นำให้กลายเป็นเทวดาทำให้อาณาจักรไทยต้องสิ้นสะเทือน

ไม่เพียงแต่เท่านั้น การให้อำนาจเจ้าหน้าที่ระดับรองเป็นพิเศษซึ่งมีจำนวนมากประจำอยู่ทุกหน่วยของสังคมไทยในการใช้ดุลยพินิจอย่างอิสระด้วยตนเองในการตัดสินใจปฏิบัติภารกิจใด ๆ อย่างกว้างขวางโดยปราศจากการโต้แย้งและการตรวจสอบจากสถาบันภายนอก อาทิ สถาบันสภาผู้แทนราษฎร และสถาบันหนังสือพิมพ์ อาทิ การใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารซึ่งไม่เปิดโอกาสให้จำเลยใช้สิทธิในการต่อสู้ทางอาญา การให้อำนาจพนักงานสอบสวนสามารถกักขังผู้กระทำความผิดในระหว่างสอบสวนได้ถึง ๓๐ วัน หรือการโอนอำนาจสอบสวนให้กับพนักงานตำรวจกระทำฝ่ายเดียว เป็นส่วนใหญ่ในจังหวัดเวลาที่ไม่มีสถาบันอื่นใดจะตรวจสอบได้ รวมถึงการประกาศใช้กฎอัยการศึกในช่วงระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นกลไกการใช้อำนาจที่นำไปสู่ความวิปริตโศรกสลดยิ่งกว่ากรณีแรก หลักประกันเกี่ยวกับความยุติธรรม สวัสดิภาพของประชาชนจึงขึ้นอยู่กับการศึกษาความกฎหมายที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม ชरณะในใจของผู้มีอำนาจ ของผู้ตัดสินใจใช้ดุลยพินิจและการควบคุมอีกทางหนึ่งคือ ความบริสุทธิ์ใจของผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปทุกระดับ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ค้นได้ตามแตกาววินิจฉัยของทางบุคคล ต่างเวลา และต่างสถานที่ อันเป็นการเสี่ยงอันตรายต่อความมั่นคงในชีวิต

ทรัพย์สิน เสรีภาพ ความเสมอภาคและความยุติธรรมตามระบอบประชาธิปไตย"^{๑๕}

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การที่จอมพลสฤษดิ์ใช้อำนาจปกครองประเทศในรูปเผด็จการนั้น
ได้ก่อให้เกิดผลและผลสะท้อนทางการเมืองการปกครองหลายประการ คือ

๑ ประการแรก ทำให้ประชาชนชาวไทยขาดความรู้ความเข้าใจและขาดประสบการณ์ในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเห็นได้จากสถิติผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าว เมื่อประชาชนขาดความเข้าใจไม่มีความรู้เพราะขาดประสบการณ์ในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง นั้นยังผลให้ประชาชนมองไม่เห็นความสำคัญและตระหนักถึงการใช้สิทธิใช้เสียงในการเลือกตั้ง ซึ่งการไปเลือกตั้งก็อาจจะทำไปด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน เพราะถูกบังคับบ้าง เพราะเห็นแก่หน้าพวกพ้องญาติมิตรหรือผู้มีบุญคุณต่อตนเองบ้าง เพราะเห็นแก่อามิสสินจ้างบ้าง หรืออาจจะหลงเชื่อในวาทศิลป์ของนักการเมืองซึ่งอ้างว่าเมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วจะนำสิ่งของไปแจกหรือสร้างถนนหนทางบ่อน้ำ โรงเรียนให้แก่หมู่บ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นต้น ซึ่งนักการเมืองประเภทดังกล่าวก็มักจะถูกแต่ไม่มีความจริงใจต่อประชาชน การที่ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สิทธิใช้เสียงตามระบอบประชาธิปไตยนี้ได้เป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญยิ่งข้อหนึ่งสำหรับประชาธิปไตยของไทย เพราะประชาชนอาจเลือกผู้แทนที่ไม่ดีเข้าไปเป็นตัวแทนของคนทั้งชาติและผู้แทนประเภทนี้ก็มักจะทำความวุ่นวายสร้างความมัวหมองให้แก่ระบบรัฐสภาของไทย เพราะคิดแต่ที่จะกบฏโยยสร้างความวุ่นวายให้แก่ตนเองมากกว่าที่จะสร้างผลงานให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ

๒ ประการที่สอง ทำให้สถาบันรัฐสภาไม่มีโอกาสที่จะพิสูจน์ให้ประชาชนคนไทยได้มองเห็นคุณค่าของสถาบันนี้ซึ่งเป็นสถาบันหลักและสำคัญยิ่งสำหรับประเทศที่ปกครองตามระบอบเสรีประชาธิปไตย ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มผู้นำฝ่ายทหารที่เข้ามามีอำนาจทางการเมือง โดยการใช้อำนาจยังได้พยายามสร้างความสำคัญ ความแข็งแกร่งให้แก่ฝ่ายบริหารมากกว่าฝ่ายนิติบัญญัติ พยายามหันเหความสนใจของประชาชนให้ยอมรับและตระหนักในความสำคัญของฝ่ายบริหารมากกว่าฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งพฤติการณ์เช่นนั้นย่อมเป็นผลร้ายและอุปสรรคต่อวิถีทางประชาธิปไตยซึ่งยอมรับว่า "รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน" ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่สถาบันรัฐสภาของไทยไม่มีเวลานานพอที่จะพิสูจน์คุณค่าของสถาบันนี้ให้ประชาชนได้มองเห็นได้เข้าใจและมองเห็นความสำคัญเนื่องมาจากการที่กลุ่มผู้นำฝ่ายทหารใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศเป็นเวลานานนานเกินไปนั่นเอง

^{๑๕} ประพันธ์ศักดิ์ กมลเพชร เรื่องเดิม, หน้า ๔๑ - ๔๒

ประการที่สาม ทำให้พรรคการเมืองซึ่งเป็นองค์กรที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งสำหรับประเทศ
 ที่มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยไม่มีโอกาสที่จะหยั่งรากฐานให้เข้มแข็งและมั่นคงถาวร
 ลึกลงไปได้เพราะเกิดการปฏิวัติรัฐประหารและจอมพลสฤษดิ์ไคยกเลิกพรรคการเมืองเสียสิ้นนั่นเอง
 พฤติการณ์เช่นนี้ยังผลให้การต่อสู้ทางชั้นทางการเมืองของไทยดำเนินกันอยู่เฉพาะภายในรัฐสภา
 เท่านั้น แต่การเมืองนอกรัฐสภาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกลับไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างแท้จริง การที่
 พรรคการเมืองจะเข้มแข็งมั่นคงก็จะต้องได้รับการสนับสนุนจากภายนอกรัฐสภาที่ประชาชนที่รวม
 กันเป็นกลุ่มอาชีพและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ส่วนที่พรรคการเมืองของไทยไม่ได้รับการสนับสนุนจาก
 ภายนอกรัฐสภาก็กล่าวจึงทำให้การต่อสู้ทางการเมืองของไทยดำเนินไป จำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะ
 ภายในวงรัฐสภาเป็นส่วนมากโดยประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมด้วยโดยตรง

ดังนั้น การที่จอมพลสฤษดิ์ไคยกเลิกพรรคการเมืองและห้ามการชุมนุมเคลื่อนไหวทาง
 การเมืองนั้นจึงยังผลให้ประชาชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของพรรคการเมือง แต่มองเห็นตัว
 บุคคลสำคัญกว่าที่จะเห็นได้จากการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๐ และครั้งที่ ๑๑ ดังกล่าว มี ส.ส. ที่ไม่
 สังกัดพรรคได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมากกว่าพรรคการเมืองใหญ่ ๆ เสียอีก ทั้งนี้เป็นเพราะพรรค
 การเมืองใหญ่ ๆ ไม่มีเวลาที่จะพิสูจน์หรือแสดงผลงานที่มีประสิทธิภาพของการเมืองระบบพรรคให้
 ประชาชนชาวไทยโคทราบและโคตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทพรรคการเมืองที่มีต่อการปกครอง
 ตามระบอบประชาธิปไตย

ประการสุดท้าย การใช้คำนำจปกครองประเทศของจอมพลสฤษดิ์ไคส่งผลเป็นมรดกตกทอด
 ให้ผู้นำฝ่ายทหารที่ต้องการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองใช้กำลังเข้าทำการยึดอำนาจปฏิวัติปกครอง
 ประเทศด้วยการใช้กำลังเป็นเครื่องสนับสนุนแทนที่จะใช้สถาบันรัฐสภาตามวิถีทางของประชาธิปไตย
 โดยที่ผู้นำทางทหารมักจะอ้างถึงความไม่พร้อม ความไม่รู้ไม่เข้าใจทางการเมืองของประชาชน
 และอ้างถึงสถานการณ์หรือความวุ่นวายบางอย่างซึ่งเกิดขึ้นตามวิถีทางของประชาธิปไตย จากนั้น
 ก็ใช้กำลังทหารของชาติเข้าทำการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองและเข้าครองอำนาจทาง
 การเมือง เช่น การปฏิวัติเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ของจอมพลถนอม กิตติขจร และการปฏิรูปการ
 ปกครอง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้น โดยผู้นำฝ่ายทหารอ้างว่า การปกครองแบบรัฐสภาวุ่นวาย
 ยุ่งเหยิงไม่สามารถแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองโคทันโคเหตุการณ์ ส่วนการปกครองแบบ
 ใช้อำนาจโคัดขาดตามแบบฉบับของทหารนั้นแก้ปัญหาโครวดเร็วกว่าทันใจและสามารถขจัดความวุ่นวาย

ต่าง ๆ ซึ่งก็มีประชาชนบางกลุ่มบางส่วนเห็นจริงไปด้วย แต่วาทันตามความจริงสมมติฐานที่ว่า ทหารปกครองประเทศได้ดีกว่ามีประสิทธิภาพกว่าพลเรือนนี้ไม่เป็นความจริงคงจะเห็นได้จาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ทั้งการรุกราน การโจมตีของคอมมิวนิสต์หรือการปราบปรามอันซพาด หรือโจรผู้ร้ายก็ยังไม่สามารถขจัดให้บรรเทาเบาบางลงไปได้เลย นักการเมืองท่านหนึ่งได้วิจารณ์ไว้ว่า

" ทหารจะผูกขาดอำนาจการปกครองโดยใช้คำขวัญ "เสถียรภาพ" เพียงอย่างเดียว ไม่ไคงาย ๆ เหมือนแต่ก่อน เพราะประชาชนได้เปลี่ยนท่าทีและความรู้สึกใหม่แล้วว่า รัฐบาลพลเรือนก็สามารถใช้อำนาจปกครองประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้อำนาจ ตามกฎหมายอย่างเค็ดขาดและจริงจังโดยวิถีทางรัฐธรรมนูญและกฎหมาย"^{๑๖}

ตามที่กล่าวมาเราจะเห็นได้ว่า การที่จอมพลสฤษดิ์ ได้ตั้งจุดมุ่งหมายในการปฏิวัติ ไว้ว่า "จะสร้างสรรค์เสถียรภาพทางการเมืองให้คงอยู่นรากฐานแห่งระบอบประชาธิปไตย ที่มั่นคง" นั้น จึงประสบความล้มเหลวโดยสิ้นเชิง เพราะจอมพลสฤษดิ์ได้ชูดรากถอนโคน ล้มรากฐานวิถีทางคัลลองและหลักการของประชาธิปไตยลงเสียสิ้นโดยไม่มีเหลือ ซึ่งยังผลให้การ ต่อสู้แข่งขันทางการเมืองใช้กำลัง เป็นฐานสนับสนุนเรื่อยมาจนถึงสมัยปัจจุบันซึ่งก็เป็นสิ่งที่น่าวิตก ห่วงใยยิ่งต่อการที่จะพัฒนาทางการเมืองของไทยให้ก้าวไปสู่วิถีทางของประชาธิปไตยที่แท้จริง เพราะทำให้การเล่นการเมืองในระบบพรรคชาคความเข้มแข็งและไม่มั่นคง เพราะไม่มีการเคลื่อนไหว ตัดคอคอกันมาเป็นเวลานาน และยังผลให้ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ไม่เข้าใจหรือไม่รู้คุณค่าของ ประชาธิปไตยคือพอ ซึ่งผลจากการเลือกตั้งปี พ.ศ. ๒๕๑๒, พ.ศ. ๒๕๑๘ และ พ.ศ. ๒๕๑๘ จะเป็น เครื่องเปรียบเทียบให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าวเป็นอย่างดีดังได้กล่าวแล้ว

^{๑๖} กมล สมวิเชียร "วัฒนธรรมการเมืองกับการพัฒนาทางการเมือง" ใน วารณ ไวยากร ชุมนุมบทความทางวิชาการ รัฐศาสตร์ เล่ม ๒ (กรุงเทพมหานคร:ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๖๑

ควยเหตุผลดังกล่าว เมื่อวิเคราะห์ถึงผลทางด้านการเมืองแห่งการปฏิวัติ ๒๕๐๑ ทั้งข้อดี และข้อเสียแล้ว ได้มีผลสะท้อนต่อระบบทางการเมืองของประเทศไทย ดังนี้

ข้อดี

ว่ากันตามความจริงแล้ว การปฏิวัติเมื่อ ๒๕๐๑ นั้นก็ได้มีผลดีต่อระบบทางการเมืองของประเทศไทยอยู่บาง คือ

๑. ทำให้เกิดเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) ทั้งนี้ก็เพราะว่า หลังจากการปฏิวัติ ๒๕๐๑ แล้วยังผลให้จอมพลสฤษดิ์มีอำนาจทางการเมืองอย่างเด็ดขาดแต่ผู้เดียว ทั้งอำนาจในการวินิจฉัยและการตัดสินใจรวมทั้งการสั่งการ แม้ว่า จะมีสภาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เพียงให้ความชอบธรรมในการบริหารงานของรัฐบาลมากกว่าที่จะมีอำนาจควบคุมรัฐบาล ยิ่งไปกว่านั้น จอมพลสฤษดิ์ยังได้รวบรวมบรรดาผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงว่าจะมีความเห็นแตกต่างกันในทางการเมืองเข้ามารวมกันทำงานในรูปของสถาบันการเมืองต่าง ๆ อาทิ สภาร่างรัฐธรรมนูญ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นต้น^{๑๗} การที่อำนาจเด็ดขาดรวมอยู่ที่บุคคลคนเดียวดังกล่าวยังผลให้รัฐบาลสามารถบริหารประเทศได้ตามนโยบายที่วางไว้สะดวกยิ่งขึ้น เพราะไม่มีผู้คัดค้านหรือฝ่ายค้านรัฐบาลอันต้องทำให้เสียเวลาในการตัดสินใจ การมีเอกภาพในการบังคับบัญชาดังกล่าวช่วยให้การพัฒนาประเทศบางอย่างก้าวรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วหรือทำให้การปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น เห็นได้จาก การเลิกสูบบุหรี่ การเลิกกรรรางและรถสามล้อ เป็นต้น

๒. ทำให้เกิดความรวดเร็วคล่องตัวในการบริหารงานราชการ เนื่องจากการปกครองในรูปแบบเผด็จการทหารซึ่งต้องการความรวดเร็วเด็ดขาดในการแก้ปัญหาเป็นสำคัญ ทั้งนี้ก็เพราะทหารมีวัฒนธรรมในการใช้ความรวดเร็วเป็นเครื่องแก้ปัญหาและสั่งการดังกล่าวดแล้ว ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ว่าเป็นผลดีแก่การปกครองประเทศ เพราะการปฏิบัติงานทุกด้านหรือการปฏิบัติตามนโยบายรวมทั้งการพัฒนาประเทศบางอย่างย่อมต้องการความรวดเร็วความคล่องตัว ถ้าการทำงานทุกอย่างได้รับการตัดสินใจและการปฏิบัติการรวดเร็วย่อมเป็นผลดีต่อประเทศชาติ ทั้งในแง่คุณค่าของงานและความทันต่อเวลา

^{๑๗} ศรีวิสารวาจา, พระยา, "ผลงานในด้านการเมืองภายในประเทศ" ใน ประวัติ และผลงานของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่องเดิม, หน้า ๒๘

ข้อเสีย

เมื่อวิเคราะห์ในอีกด้านหนึ่งจะเห็นว่า การปฏิวัติ ๒๕๐๑ นั้น ได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อ
วิถีทางการเมืองของประเทศไทยในระบบรัฐสภาหลายอย่างหลายประการ คือ

๑. ทำให้มีการรวมอำนาจไว้ที่บุคคลคนเดียวมากเกินไป การปฏิวัติ ๒๕๐๑ นั้นยังผลให้
อำนาจที่สำคัญ ๆ ทางการเมืองมารวมขึ้นอยู่กับจอมพลสฤษดิ์แทบทั้งนั้น รวมทั้งอำนาจวินิจฉัยและ
การตัดสินใจรวมทั้งอำนาจการสั่งการ ซึ่งพฤติการณ์ดังกล่าวยอมทำให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจโดยดูแก่
อำนาจได้โดยยึดถือแนวความคิดและความพอใจของตนเป็นหลักใหญ่ได้ เพราะลักษณะอย่างหนึ่งของ
การเมืองก็คือการแสวงหาอำนาจและประโยชน์และวิธีการรักษาอำนาจ และสำหรับมนุษย์ปุถุชน
ธรรมดาที่มีสัญชาตญาณอยู่หนึ่งที่น่าคิดว่า "ความอึด ในอำนาจและผลประโยชน์ไม่มี มนุษย์ยังมี
อำนาจมากก็ยิ่งหลงมัวเมาในอำนาจมากและอยากจะใช้อำนาจนั้น" ซึ่งลักษณะดังกล่าว อาจเป็น
ไปได้ว่า การที่อำนาจรวมอยู่ที่บุคคลคนเดียวนั้น ยอมทำให้ผู้มีอำนาจนั้นดูแก่อำนาจนั้นโดยปราศจาก
ขอบเขตก็เป็นได้ ซึ่งก็นับว่าเป็นผลเสียสำหรับการเมืองการปกครองในประเทศไทย

๒. จุดแห่งอำนาจมีน้อยหรือไม่มีเลย ทั้งนี้เนื่องจากว่า สถานิติบัญญัติอันได้แก่สภาร่าง
รัฐธรรมนูญ ก็มีได้มีสมาชิกมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน สมาชิกส่วนมากเป็นนายทหารตำรวจ
และข้าราชการถึง ๘๐ % ที่จอมพลสฤษดิ์เป็นผู้สนับสนุนเลือกขึ้นมา ยิ่งไปกว่านั้น ตามมาตรา ๑๗
แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรก็ได้ให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรีอย่างมาก ดังนั้น จึง
อาจกล่าวได้ว่า การที่อำนาจรวมอยู่ที่บุคคลคนเดียวโดยไม่มี การถ่วงดุลจากสถาบันการเมืองอื่น
ยอมจะทำให้เสียความยุติธรรมไคงาย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีผลประโยชน์เข้าไปเกี่ยวข้องกับ
ตามหลักของประชาธิปไตยอำนาจทั้งสามคือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ
ต้องแยกกันไว้ ถ้าอำนาจทั้งสามนี้เข้ามารวมอยู่ที่บุคคลคนเดียวเมื่อไร เมื่อนั้นก็จะทำให้ประเทศ
ชาติตกอยู่ในภาวะอันตราย ถ้าผู้ใช้อำนาจนั้นไม่มีคุณธรรมที่ดีพอ

๓. ทำให้ผู้มีอำนาจอาศัยผลประโยชน์อันมิชอบโดยอ้อมเอาผู้เสียหายเข้ามาช่วยวาง
แผนงานด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ก็เพราะว่า ผู้มีอำนาจอาจจะสนับสนุนโครงการที่ผู้เสียหายเสนอเฉพาะ
โครงการหรือแนวความคิดที่ตนจะได้รับผลประโยชน์เท่านั้น ถ้าโครงการใดจะทำให้ตนเสียประ-
โยชน์ โครงการนั้นก็จะถูกยับยั้งโดยผู้มีอำนาจ

๔. ทำให้เกิดความล่าช้าเสียเวลาในการปฏิบัติงาน เนื่องจากภายหลังแห่งการปฏิบัติ ทำให้จอมพลสฤษดิ์ผู้เดียวมีอำนาจตัดสินใจงานสำคัญ ๆ ซึ่งเขาลักษณะที่ข้าพเจ้าชอบรับนิคมชอบ แต่ผู้เดียว นั้นทำให้การปฏิบัติงานต้องล่าช้าเสียเวลา (Red Tape) อันเนื่องมาจากรอยการตัดสินใจของจอมพลสฤษดิ์ผู้เดียวต้องรับรู้งานแทบทุกอย่างซึ่งลักษณะดังกล่าวนอกจากจะทำให้ งานต้องล่าช้าแล้วยังเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันและระบบพวกพ้องอีกด้วย

๕. ทำให้การวางรากฐานของการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญในระบบรัฐสภา โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยประชาชนต้องสะดุดหยุดชะงักลง ซึ่งพฤติการณ์ดังกล่าว ไม่เป็นการสร้างตัวอย่างที่ดีในการปูพื้นฐานทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามแบบอย่าง ประเทศในยุโรปและอเมริกา เพราะจากประสบการณ์ที่ผ่านมา เมื่อคณะนายทหารกลุ่มที่คุมกำลัง ไม่พอใจหรือมีความเห็นขัดแย้งกับรัฐบาลที่บริหารประเทศก็มักจะนิยมใช้กำลังทำการปฏิวัติ รัฐประหารยึดอำนาจการปกครองอำนาจทางการเมืองมาได้ด้วยกระบอกปืนมิใช่การสนับสนุน จากศรัทธาของประชาชน รัฐธรรมนูญของไทยถูกยกเลิกแล้วสร้างขึ้นใหม่ฉบับแล้วฉบับแล้ว เราต้องเสียเวลาในการร่างรัฐธรรมนูญมาหลายฉบับ โดยเหตุผลเพียงว่าเพื่อให้เหมาะสม กับสถานการณ์ ลักษณะดังกล่าวย่อมยังผลให้ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ไม่ค่อยมองเห็นความสำคัญ ตระหนักถึงการใช้สิทธิหน้าที่ในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง ซึ่งผลจากการไม่ตื่นตัวและการ ขาดความสำนึกในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนี้เองได้ทำให้ประชาชนชาวไทยต้องสูญเสีย ผลประโยชน์ที่ควรจะมีพึงได้ไปอย่างมากมายมตาสาธาต เพราะมีคนกลุ่มน้อยคอยอ้างเอา ประชาชนเป็นเครื่องบังหน้าเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้แก่ตัวเขาเอง ซึ่งพฤติการณ์เช่นนี้นับว่า เป็นผลเสียและเป็นอุปสรรคต่อวิถีทางการเมืองตามระบอบรัฐธรรมนูญเป็นอย่างมาก เพราะเรา ไม่ก้าวหน้า มีการพัฒนาทางการเมืองตามลำดับขั้นตอนแต่อย่างใด อันเนื่องมาจากการปกครอง ในรูปเผด็จการทหารนานเกินไปเกินความจำเป็นนั่นเอง

๔.๒ ผลและผลสะท้อนทางด้านเศรษฐกิจ

รัฐบาลคณะปฏิวัติโดยการนำของจอมพลสฤษดิ์ ได้สร้างผลงานที่มีคุณค่าต่อประเทศชาติ ก็คือ งานในด้านกรวางรากฐานทางเศรษฐกิจของชาติ (Economic Infra Structure) อันได้แก่การวางแผนทางคมนาคมขนส่ง สร้างถนนหนทาง สร้างการชลประทานและเขื่อนต่างๆ รวมทั้งการสร้างแหล่งพลังงานขึ้นหลายแห่ง โดยคณะรัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นรับผิดชอบและระดมนักวิชาการทั้งหลาย รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติและดำเนินงานตามแผนดังกล่าว ซึ่งได้ทำให้รายได้ประชาชาติเฉลี่ยต่อประชากรหนึ่งคนเพิ่มสูงขึ้น ดังจะเห็นได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางแสดง
รายได้ประชาชาติเฉลี่ยต่อประชากรหนึ่งคนต่อหนึ่งปี^{๑๔}

พ.ศ.	จำนวนประชากร (ล้านคน)	รายได้เฉลี่ย(บาท)
๒๕๐๐	๒๔.๒	๑,๖๖๒
๒๕๐๑	๒๔.๕	๑,๖๔๑
๒๕๐๒	๒๕.๖	๑,๖๕๓
๒๕๐๓	๒๖.๕	๑,๘๐๕
๒๕๐๔	๒๗.๒	๑,๘๖๗
๒๕๐๕	๒๘.๐	๑,๙๖๒
๒๕๐๖	๒๘.๘	๑,๙๖๕

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจจะช่วยยกระดับรายได้ประชาชาติและรายได้เฉลี่ยของประชากรเพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับก็ตาม แต่ถ้าวางจะพิจารณาวิเคราะห์รายละเอียดถี่กลงไปก็จะพบว่า

^{๑๔} สมุคสถิติรายปีประเทศไทย, สำนักงานสถิติแห่งชาติ, (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘), หน้า ๑๖๒

การที่จอมพลสฤษดิ์ ได้จัดให้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นก็เพราะมีความต้องการกู้เงินจากสถาบัน
ต่างประเทศมาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งในกรณีนี้เจ้าหน้าที่ของธนาคารโลกได้เสนอแนะและวาง
เงื่อนไขให้ประเทศไทยจัดทำโครงการแผนพัฒนาเศรษฐกิจ โดยกำหนดเป็นโครงการขึ้นว่าจะพัฒนา
ในด้านไหนอย่างไร ใช้ระยะเวลาเท่าใด ตลอดจนผลที่คาดว่าจะได้รับ เป็นต้น ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์
จึงได้ให้เจ้าหน้าที่และนักวิชาการทั้งหลายมาช่วยกันกำหนดและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติขึ้น
โดยที่ประเทศไทยต้องรับความช่วยเหลือและกู้เงินจำนวนมหาศาลมาพัฒนาประเทศและในขณะเดียวกัน
ก็ต้องจ้างผู้เชี่ยวชาญเข้ามาวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจด้วย ดังจะเห็นได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงการช่วยเหลือทางเทคนิค

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ ๑

ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๙^{๑๕}

(พันล้านเหรียญสหรัฐ)

ปี พ.ศ.	สหรัฐอเมริกา	สหประชาชาติ	แผนโคลัมโบ	ประเทศอื่นๆ	อาสาสมัคร	รวม
๒๕๐๔	๖,๘๕๐	๑,๘๙๑	๒,๒๖๕	๔๖๐	๒	๑๑,๔๘๘
๒๕๐๕	๑๒,๕๙๙	๓,๑๐๒	๓,๕๐๓	๖๐๙	๔๐๘	๒๐,๑๙๙
๒๕๐๖	๑๙,๓๓๓	๑,๕๒๕	๓,๙๓๔	๖๘๔	๙๘๖	๒๘,๔๖๒
๒๕๐๗	๑๒,๖๘๖	๓,๑๖๓	๓,๒๕๑	๙๑๓	๕๑๒	๒๐,๕๒๕
๒๕๐๘	๑๘,๖๐๐	๓,๑๑๔	๒,๕๖๘	๑,๔๒๕	๘๖๘	๒๖,๕๗๕
๒๕๐๙	๔๔,๔๕๙	๓,๑๔๐	๔,๔๒๓	๒,๒๓๔	๑,๐๐๙	๕๕,๓๑๑
รวม	๑๑๒,๕๔๓	๑๖,๓๖๕	๒๐,๑๔๔	๖,๑๒๓	๓,๕๘๓	๑๕๘,๗๕๘
พันล้านบาท	๒,๒๕๐,๘๖๐	๓๒๙,๓๐๐	๔๐๒,๘๘๐	๑๒๒,๕๖๐	๙๑,๖๖๐	๓,๑๙๕,๑๖๐

^{๑๕} สถิติจากเอกสารโรเนียว กรมวิเทศสหการ

จากตัวเลขดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยต้องกู้เงินจากต่างประเทศปีละหลายพันล้านบาท ซึ่งจะต้องจ่ายเงินภายในเวลาจำกัด และต้องรับผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศด้วย จึงจะเห็นได้ว่าการดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๑ ประเทศไทยต้องรับผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเป็นจำนวนพันกว่าคน ดังจะเห็นได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงจำนวนผู้เชี่ยวชาญ จากประเทศ
ที่เข้ามาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ ๑
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๑๐

ประเทศ	จำนวน (คน)
สหรัฐอเมริกา	๕๑๒
สหประชาชาติ	๑๕๐
ตามแผนโคลัมโบ	๒๓๐
ประเทศอื่น ๆ (เยอรมันนี, ฝรั่งเศส, ออสเตรเลีย, สวีเดน ฯลฯ)	๑๑๕
อาสาสมัคร	๑๓๓
รวม	๑,๐๖๐

การที่ประเทศไทยต้องรับผู้เชี่ยวชาญเข้ามาจำนวนมากเช่นนี้ รัฐบาลต้องให้สิทธิพิเศษแก่เขารวมทั้งความสะดวกบริการต่าง ๆ นอกจากนั้น ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ก็ไม่ค่อยทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองเท่าไรนัก เพราะไม่ค่อยเข้าใจถึงปัญหาพื้นฐานที่แท้จริงของประเทศไทย หรือบางทีข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญไปขัดกับผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจทางการเมือง เขาก็ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้

ยิ่งไปกว่านั้น แม้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกจะเน้นหนักไปในทางด้านการพัฒนาเกษตรกรรม แต่ปรากฏว่าการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นไม่ได้เป็นการส่งเสริมให้ประชากรที่เป็ เกษตรกร ชวนาชาวไร มีฐานะและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นไปกว่าเดิมแต่ระการใดเลย ตรงกันข้าม รายได้ของ ชาวนาชาวไรกลับต่ำลงไปอีก ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุที่ว่า การที่รัฐบาลได้สร้างถนนหนทางและ สะพานเชื่อมเข้าไปยังหมู่บ้านหรือท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ทุรกันดารนั้น แทนที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นจะได้ รับประโยชน์จากถนนหนทางและการคมนาคมที่ดีขึ้นและสะดวกขึ้นเหล่านั้น แต่กลับกลายเป็นการสร้าง ความสะดวกให้แก่พวกพ่อค้าคนกลางหรือนายทุนทั้งหลาย ไขเส้นทางเหล่านั้นนำรถเข้าไปซื้อผลิตผล ของชาวนาชาวไรได้สะดวกขึ้นและเสียกำไรจายน้อยลง ชาวนาชาวไรจึงไม่ได้อะไรเพิ่มขึ้นมากนัก ดังเราจะเห็นได้จากผลการวิจัยสำรวจรายได้ของชาวนาตามภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยในช่วง ระยะเวลาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ พบว่าชาวนาชาวไรยังมีรายได้ที่ตกต่ำอย่าง น่าใจหายและมีภาวะที่มีแนวโน้มว่าชาวนาชาวไรมีภาวะหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้ จากการสำรวจวิจัยรายได้ของชาวนาตามภาคต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

สถิติรายได้ของชาวนาในภาคกลาง

พ.ศ. ๒๔๙๖ ชาวนาในภาคกลางมีรายได้เฉลี่ยคนละ ๓๕๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๓ ชาวนาในภาคกลาง (สำรวจจังหวัดฉะเชิงเทรา)
มีรายได้เฉลี่ยคนละ

๑,๗๒๒ บาท^{๒๑)}

จากสถิติอันนี้ เราจะเห็นได้ว่ารายได้ของชาวนาภาคกลาง จังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งมี รายได้ที่สูงกว่าชาวนาทุกจังหวัดในภาคกลางก็ยังมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่ารายได้ประชากรอยู่ถึง ๔๔๓ บาท เมื่อความเป็นจริงปรากฏเช่นนี้จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจได้ช่วยยกระดับ และฐานะของชาวนาให้ดีขึ้น ยิ่งถ้าเราหันมาพิจารณารายได้ของชาวนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วมียังอยู่ในระดับที่ตกต่ำลงไปอีก ดังจะเห็นได้ดังต่อไปนี้

^{๒๑)} วิโรจน์ กุจินดา การพัฒนาแรงงานชาวนาไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ
วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๘, หน้า ๕๔

สถิติรายได้ของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พ.ศ.๒๕๐๒	ชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้เฉลี่ยคนละ	๔๔๕.๔๘ บาท
พ.ศ.๒๕๐๕	ชาวนาในจังหวัดอุบลราชธานี มีรายได้เฉลี่ยคนละ	๓๔๔.๕๓ บาท
พ.ศ.๒๕๐๖	ชาวนาในจังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ มีรายได้เฉลี่ยคนละ	๒๑๓.๗๑ บาท

ดังตารางแสดงรายได้ของชาวนาสามจังหวัดดังต่อไปนี้

ตารางแสดงรายได้ทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม
ในครัวเรือนอื่น ๆ ของเกษตรกรในจังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม และ
กาฬสินธุ์ ในระหว่างปี พ.ศ.๒๕๐๕ - ๒๕๐๖^{๒๒}

จังหวัด	รายได้จากการเกษตร (บาท)	รายได้จากอุตสาหกรรม ในครัวเรือนอื่น ๆ (บาท)	รวม
ร้อยเอ็ด	๖๔๔.๔๕	๓๔๑.๑๓	๑,๐๘๕.๕๘
มหาสารคาม	๕๓๖.๘๓	๖๕๒.๖๗	๑,๑๘๙.๕๐
กาฬสินธุ์	๖๔๘.๒๑	๖๓๙.๗๖	๑,๒๘๗.๙๗
เฉลี่ยทั้งสาม จังหวัด	๖๓๖.๘๒	๖๐๖.๕๒	๑,๒๔๓.๓๔

จากสถิติดังกล่าว เราจะเห็นได้ว่า ในปี พ.ศ.๒๕๐๖ อันเป็นระยะของการปฏิบัติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งจอมพลสฤษดิ์อ้างว่าจะทำให้รายได้ของประชากรโดยเฉพาะเกษตรกรดีขึ้นสูงขึ้น แต่ในแง่ของความเป็นจริงจากตัวเลขและการสำรวจการวิจัยดังกล่าวทำให้พบความจริงว่า ชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้น มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่ารายได้ของประชากร(ในปี ๒๕๐๖) ถึง ๘ เท่า อันนับว่าเป็นภาวะที่น่าวิตกห่วงใยต่อสภาพความเป็นอยู่ของชาวนาในภาคนี้ยิ่งนัก เพราะชาวนามีแนวโน้มที่มีรายได้ตกต่ำลงทุกที

^{๒๒} กองเศรษฐกิจการเกษตร, การศึกษาภาวะเศรษฐกิจการเกษตรของเกษตรกรในจังหวัดร้อยเอ็ด, มหาสารคามและกาฬสินธุ์ พ.ศ.๒๕๐๖, (โรงพิมพ์กัณฑ์ประดิษฐ์, ๒๕๐๗), หน้า ๓๐

ส่วนชานาในภาคเหนือ นั้น ปรากฏว่ามีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล ดังต่อไปนี้

พ. ศ. ๒๔๙๖	ชานาในภาคเหนือมีรายได้เฉลี่ยคนละ	๖๙๒.๒๕ บาท
พ. ศ. ๒๕๐๓	ชานาในภาคเหนือมีรายได้เฉลี่ยคนละ	๓๙๑.๑๖ บาท
พ. ศ. ๒๕๐๕	ชานาภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่มีรายได้เฉลี่ยคนละ	๓๔๘.๑๕ บาท
พ. ศ. ๒๕๐๕	ชานาภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่มีรายได้เฉลี่ยคนละ	๔๒๐.๐๐ บาท
พ. ศ. ๒๕๐๕	ชานาในภาคเหนือมีรายได้เฉลี่ยคนละ	๔๐๐.๐๐ บาท

จากสถิติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์มีใ้ช่วยยกระดับรายได้ของชานาให้สูงขึ้น หรือมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิมเลย เพราะชานาในภาคเหนือ ยังมีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยประชากร (ในปี ๒๕๐๕) อยู่ถึง ๕ เท่า อันนับว่าอยู่ในภาวะที่นำวิกฤตเช่นกัน

นอกจากรายได้ของประชากรที่เป็นชาวไร่ชานาจะไม่สูงขึ้นอย่างเท่าเทียมกับประชากรกลุ่มอื่นแล้ว ชานายังมีหนี้สินในอัตราที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับอีกด้วย จึงจะเห็นได้จากการสำรวจดังต่อไปนี้

ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้สำรวจภาวะหนี้สินของชานาในภาคกลางของประเทศไทย ในปี พ. ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๐๑ ได้สำรวจชานา ๒๐ จังหวัด ใช้วิธีสุ่มตัวอย่าง ๓,๐๐๐ ราย ผลปรากฏว่า ชานาเป็นหนี้ถึง ๑,๔๑๘ ราย เป็นเงินถึง ๔,๔๕๕,๙๙๐ บาท คิดเฉลี่ยชานา ๒๐ จังหวัด เป็นหนี้สิน ร้อยละ ๔๙.๓๐^{๒๓}

ส่วนในปี พ. ศ. ๒๕๐๙ ดร. ไชยยงค์ ชูชาติ ได้สำรวจภาวะหนี้ของชานาในภาคกลาง ๕ จังหวัด พบว่า ฐานะทางการเงินของชานาในภาคกลางมีแนวโน้มของการเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้นตลอดเวลา ดังนี้

ชานาผู้เป็นเจ้าของที่ดิน เป็นหนี้สินถึงร้อยละ	๕๑
สำหรับชานาผู้เช่าเป็นหนี้สินถึงร้อยละ	๕๕
สำหรับชานาผู้เช่าบางส่วนเป็นหนี้สินถึงร้อยละ	๕๔

ซึ่งจากการสำรวจภาวะหนี้สินของชาวนาในภาคกลางเมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๖ พบว่า ชาวนา เป็นหนี้เพียงร้อยละ ๓๕.๒๗ เท่านั้น

ส่วนชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น ผลจากการสำรวจภาวะหนี้สินปรากฏผลดังนี้

- พ.ศ.๒๔๘๖ ชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีหนี้สินเฉลี่ยครอบครัวร้อยละ ๕๕.๗๗
- พ.ศ.๒๕๐๕ "-----" ๒๗.๘๔

จะเห็นได้ว่าชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มีภาวะหนี้สินในอัตราที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในปีที่มีการวางแผนเศรษฐกิจ มีเป้าหมายที่จะยกระดับของชาวนาชาวไร่ให้ดีขึ้น แต่ผลกลับตรงข้าม ส่วนภาวะการมีหนี้สินของชาวนาในภาคเหนือปรากฏผลจากการสำรวจ ดังต่อไปนี้

- พ.ศ.๒๔๘๖ ชาวนาในภาคเหนือมีหนี้สินเพียงร้อยละ ๔๑
- พ.ศ.๒๕๐๕ ชาวนาภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหนี้ถึงร้อยละ ๗๔
- พ.ศ.๒๕๐๕ ชาวนาภาคเหนือ จังหวัดเชียงราย เป็นหนี้ถึงร้อยละ ๒๙.๓๐

เห็นได้ชัดว่าชาวนาภาคเหนือก็ยังมีภาวะหนี้สินที่เพิ่มขึ้นอยู่นั่นเอง

จากการสำรวจถึงรายได้ของชาวนาทั่วประเทศดังกล่าวปรากฏความจริงว่า ชาวนาไทย เป็นกระดูกสันหลังของประเทศนั้น มีรายได้ที่ตกต่ำอย่างน่าวิตกหวังใยยิ่ง ทั้ง ๆ ที่จอมพลสฤษดิ์ อ้างว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจของตนได้ผลสามารถยกระดับรายได้ของประชากรให้สูงขึ้น จริงอยู่ รายได้เฉลี่ยต่อประชากรสูงขึ้น แต่รายได้ของชาวนาซึ่งเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศตกต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยต่อประชากรถึง ๕ - ๘ เท่า สภาวะเช่นนี้แสดงว่ารายได้ที่สูงขึ้นนี้ก็เท่ากับว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์อื่นได้ทำให้คนรวยอยู่แล้วยิ่งรวยยิ่งขึ้น แต่ชาวนาชาวไร่ที่ยากจน อยู่แล้วมีแต่จะยากจนลงเรื่อย ๆ และมีหนี้สินมากมายขึ้นทุกที นอกจากนั้นวิธีการที่จอมพลสฤษดิ์ได้นำ มาใช้เพื่อสร้างความร่ำรวยให้แก่ตนเอง. และทำให้คนมั่งมีมีความซื่อสัตย์เพิ่มขึ้นก็คือการอนุญาตให้ บุคคลสามารถครอบครองที่ดินได้โดยไม่จำกัด ดังจะเห็นได้จากประกาศของส.ส.ปฏิวัติ ฉบับที่ ๕๘

การขยายตัว

บางตอนว่า

" โดยที่เห็นว่าบทบัญญัติในประมวลกฎหมายที่ดินซึ่งบัญญัติจำกัดสิทธิของบุคคลในการกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม โดยให้ถือได้เพียงจำนวนเนื้อที่ดินที่กำหนดไว้ ผู้ใดจะถือกรรมสิทธิ์เกินไปกว่ามีได้นั้น เป็นการจำกัดโดยไม่สมควร และเป็นเหตุบ่อนความเจริญก้าวหน้าในทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และส่งผลให้เสียหายแก่การเศรษฐกิจของประเทศ จึงสมควรที่จะยกเลิกข้อจำกัดนี้เสีย อนึ่ง บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายที่กล่าวแล้วซึ่งบัญญัติว่า นิคมบุคคลที่เป็นบริษัท จำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด สมาคม สหกรณ์และมูลนิธิ บรรดาซึ่งเป็นเพียงแต่มีผู้จัดการหรือกรรมการ เป็นคนต่างด้าวก็ให้ถือว่าเป็นคนต่างด้าวถูกบั่นทอนสิทธิในการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินไปด้วยนั้น ก็ไม่เหมาะสมและขอความช่วยเหลือความยุติธรรมและส่งผลเสียหายเช่นเดียวกัน

หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งให้ยกเลิกความในมาตรา ๓๔ ถึงมาตรา ๔๔ และมาตรา ๔๗ อนุมาตรา (๕) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน"^{๒๕}

การอนุญาตให้มีการจับจองครอบครองที่ดินได้โดยไม่จำกัดจำนวนพื้นที่เช่นนี้ เป็นการแสดงชัดว่า จอมพลสฤษดิ์ทำให้มีได้ค้ำถึงผลประโยชน์ของประชาชนคนสามัญธรรมดา เพราะถึงแม้ว่าประชาชนจะสามารถจับจองครอบครองที่ดินได้จริง แต่เงินทุนที่จะทำการประกอบการที่จะทำประโยชน์ให้เกิดจากการครอบครองพื้นดินนั้นย่อมมีน้อยและเครื่องมือเครื่องจักรก็มีน้อย ดังนั้น ประชาชนทั่วไปจึงน่าจะไม่ได้รับประโยชน์จากการครอบครองที่ดินโดยไม่จำกัดนี้มากนัก ส่วนจอมพลสฤษดิ์หรือบุคคลที่มีฐานะดี หรือบริษัทห้างร้าน ธนาคารต่าง ๆ ซึ่งมีทุนมากมายมหาศาลย่อมได้ประโยชน์จากการครอบครองที่ดินนี้มากขึ้นแน่นอน เพราะมีทุนสามารถทำที่ดินให้เกิดประโยชน์ได้ตามที่ตนต้องการทุกอย่างทุกประการ นักการเมืองท่านหนึ่งได้วิจารณ์การพัฒนาเศรษฐกิจในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ไว้ อย่างน่าคิดว่า

^{๒๕} ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๗๖ ตอนที่ ๔, ๑๓ มกราคม ๒๕๐๒, หน้า ๑๒ - ๑๓

" การลงทุนพัฒนาเศรษฐกิจนั้น จะได้นลคุ้มค่าเต็มเม็ดเต็มหน่วยหรือไม่เพียงใด ก็ยังเป็นปัญหาอยู่ เพราะจากหลักฐานในสมัยคอมมิวนิสต์หลังไค้สอให้เห็นช่องโหว่ และวิธีการ เบี้ยคบังคับเอาทรัพย์สินของรัฐไปเป็นประโยชน์ส่วนตัวก็มีอยู่อย่างมหาศาล จำนวนเงินและทรัพย์สินเฉพาะครอบครัวของจอมพลสฤษดิ์ก็ครอบครัวเดียว ไค้เพิ่มพูนขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นที่น่าอัศจรรย์ การที่ครอบครัวของจอมพลสฤษดิ์ร่ำรวยขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นนั้น ร่ำรวยขึ้นมาได้โดยวิธีใด น่าจะไม่ได้ไ้มาโดยวิธีที่สุจริตทางเดียว เป็นแน่ ๆ น่าจะไ้มาโดยวิธีอื่นซึ่งไ้แก่

๑. เบี้ยคบังคับเงินงบประมาณของรัฐ ซึ่งยอมมีผลกระทบกระเทือนต่อการใช้จ่ายเงินของประเทศชาติ (เงินภาษีอากร) ให้เกิดประโยชน์ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยอย่างแน่นอน
๒. เบี้ยคบังคับเงินกู้จากต่างประเทศ ซึ่งก็หมายความว่า คนไทยส่วนรวมทั้งในสมัยปัจจุบันและอนาคตจะต้องรับภาระหนี้สินที่เพิ่มพูนขึ้นกว่าที่ควร และเป็นการปิดโอกาสมิให้ประเทศไทยไ้กู้เงินจากต่างประเทศมาพัฒนาประเทศไ้อีกต่อไป

๓. หากไ้เงินมาช่วยการให้อภิสิทธิ์แก่คนบางพวก บางคนโดยเรียกเอาผลประโยชน์ตอบแทนจากกำไรนั้นก็หมายถึงการสร้างเกราะคนกลางซ้อนคนกลางอันก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อคนไทยทั้งหมดและไม่เพียงแต่เท่านั้น การไ้รับทรัพย์สินมาช่วยวิธีการให้อภิสิทธิ์ เช่นนี้ยังผลให้การเก็บภาษีอากรของรัฐไม่เป็นผลเต็มเม็ดเต็มหน่วยอีกด้วย" ^{๒๖}

ส่วนศาสตราจารย์ ดร. กระมล ทองธรรมชาติ ก็ไ้วิจารณ์การพัฒนาเศรษฐกิจไ้ไว้อย่างน่า

ฟังในทำนองเดียวกันว่า

" การพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ไ้ช่วยไ้ให้เกิดการรวมตัวทางการเมือง ไ้ไ้ส่งเสริมระบบการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยแต่ประการใดเลย เพราะผู้ที่ไ้ไ้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นชนชาวต่างชาติเสียเป็นส่วนมาก จึงเท่ากับเป็นการสร้างกลุ่มชนเหล่านี้ให้ตั้งแกร่งขึ้นเท่านั้นหาไ้เป็นผลคือครอบงอมประชาธิปไตยไม่เพราะไม่ก่อให้เกิดกลุ่มที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ มากพอที่จะกระตุ้นให้

รวมพลังกันเป็นสมาคมการเมืองขึ้นแทนกลุ่มชนชั้นปกครองที่รวมกัน นอกจากนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจยังไม่ได้ช่วยเพิ่มชนชั้นกลาง (Middle Class) ที่มีความสนใจในกระบวนการทางการเมืองมากเกินไป เพราะชนชั้นกลางส่วนมากเป็นชาวต่างชาติซึ่งประชาชนเจ้าของประเทศมักไม่ยอมให้มีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองจึงไม่อาจซื้อสิทธิพลเมืองที่จะชักจูงให้ชนชั้นปกครองรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของประเทศชาติ แต่กลับให้ความร่วมมือทางการเงินกับชนชั้นปกครองเพื่อขอให้รับประกันความปลอดภัยมั่นคงและอภิสิทธิ์ทางเศรษฐกิจของตนเพื่อตนจะได้สร้างความร่ำรวยต่อไป

วาทันตามความจริงแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจจึงเท่ากับเป็นการส่งเสริมให้คนต่างค่า แข็งแรงและร่ำรวยขึ้น แต่คนในชาติกลับยากจนลงและไม่ได้ช่วยสร้างพลังของกลุ่มผู้ที่ยินยอมการเมืองในระบอบเสรีประชาธิปไตยแต่ประการใด^{๒๐๕}

จากทัศนะของทั้งสองท่านนี้เราจะเห็นได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจนั้นไม่ได้ช่วยก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนซึ่งเป็น เกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศเท่าไรนัก แต่ผลประโยชน์กลับไปตกอยู่กับพวกพ่อค้าคนกลางหรือชาวต่างชาติมากกว่า ซึ่งเป็นการยืนยันสมมติฐานที่ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจสมัยจอมพลสฤษดิ์นั้นเป็นการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ให้มั่นคงยิ่งขึ้นกว่าประชาชนอย่างแน่นอน ดังสถิติตัวเลขที่ได้อ้างมาแล้ว

ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาเศรษฐกิจยังสามารถทำควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาการเมืองก็ได้ ซึ่งไม่จำต้องหยุดหรือยับยั้งการพัฒนาทางการเมืองไว้ให้ประชาชนมีอยู่ก็กินดีเสียก่อนจึงจะเปิดให้มีการพัฒนาทางการเมืองนั้น นับว่าเป็นการกระทำที่ผิดหลักวิชาการและไม่สอดคล้องกับวิถีทางของประชาธิปไตย ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.เกษม สุวรรณกุล นักบริหารชั้นนำของไทยได้วิจารณ์การพัฒนาเศรษฐกิจในสมัยช่วงแห่งการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ไว้ว่าอย่างน่าคิดว่า

" การพัฒนาทางการเมืองนั้นอาจทำควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ โดยไม่ต้องสละอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะการพัฒนาทั้งสองอย่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ความเจริญทางเศรษฐกิจจะช่วยให้การพัฒนาทางการเมืองเป็นไปได้เร็วขึ้น จะช่วย

^{๒๐๕} กระมล ทองธรรมชาติ ปัญหาทางการเมืองของประเทศที่กำลังพัฒนา เรื่องเดิม,

ให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์มากขึ้น จะช่วยให้ราษฎรมีกำลังเสียภาษีมากขึ้นเพื่อรักษาค่าผลประโยชน์ของกลุ่มของตนและรักษาประโยชน์ของภาษีที่เสียไปจะช่วยให้ประชาชนสนใจทางการเมืองงายขึ้นและในเวลาเดียวกันถ้าหากการเมืองได้รับการพัฒนาขึ้นก็จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเช่นเดียวกัน เพราะฝ่ายการเมืองจะช่วยนำฝ่ายประจำให้ปฏิบัติตามความต้องการของประชาชนมากที่สุดและช่วยให้ความล่าช้าในการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายประจำมีน้อยลง

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระยะที่แล้่วมา ความเจริญทางด้านการเมืองได้ถอยหลังไป แต่เหตุที่ถอยหลังของการเมืองเช่นนี้ส่วนใหญ่ไม่ใช่เกิดจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม แต่เป็นเพราะฝ่ายที่เข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองยกเลิกระบบที่ช่วยส่งเสริมประชาธิปไตย เช่นยุบสภาแล้วแต่งตั้งข้าราชการประจำเข้าเป็นสมาชิกยกเลิกระบบเทศบาลแบบให้ประชาชนเลือกตั้งนายกเทศมนตรีแล้วแต่งตั้งข้าราชการปกครองแทนซึ่งเป็นการใช้อำนาจฝ่ายประจำมากขึ้น ซึ่งในบางกรณีกลับเป็นเหตุให้ถึงความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะผู้ที่ได้รับแต่งตั้งส่วนใหญ่เห็นประโยชน์ของตนเองมากกว่าจุดมุ่งหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างแท้จริง ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาเศรษฐกิจจะยังผลให้เกิดการขยายตัวของข้าราชการประจำอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง การขยายตัวนี้เกิดขึ้นสองลักษณะเป็นการเพิ่มหน่วยงานและข้าราชการใหม่ อาทิ กรมวิเทศสหการ กรมพลังงานแห่งชาติ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สภาวิจัยแห่งชาติ สภาการศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ เป็นต้น

เมื่อเกิดการขยายตัวของหน่วยงานและข้าราชการประจำขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวางเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างฝ่ายประจำและการเมืองขึ้น เมื่อมีจำนวนหน่วยงานและข้าราชการเพิ่มขึ้นตลอดจนการดำเนินงานของฝ่ายประจำ ยิ่งยากซับซ้อนยิ่งขึ้น และต้องอาศัยวิชาความรู้ทางเทคนิคมากขึ้น ก็ทำให้เกิดความจริงขึ้นมาอย่างหนึ่งคือ ทำให้ฝ่ายประจำเป็นอิสระมากขึ้น เพราะการควบคุมของฝ่ายการเมืองไม่ทั่วถึงประการหนึ่ง กับการดำเนินทางเทคนิคควบคุมยากจนฝ่ายการเมืองไม่มีความรู้ อีกประการหนึ่ง

เมื่อเป็นดังนี้ ย่อมทำให้เกิดความไม่สมดุลขึ้นระหว่างทั้งสองฝ่ายโดยฝ่ายประจำ
 แข็งแรงขึ้น แต่ฝ่ายการเมืองอ่อนแอลง ความอ่อนแอของฝ่ายการเมืองไม่เพียงแต่เกิด
 ขึ้นเพราะการขยายตัวของฝ่ายประจำเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นเพราะน้ำมือของฝ่ายการเมือง
 เอง อาทิ การยุบสภาและการตั้งข้าราชการประจำและการเมืองเป็นสมาชิกสภาเทศบาล
 แทนการเลือกตั้งข้าราชการประจำเป็นนายกเทศมนตรี และเทศมนตรีแทนผู้ที่ถูกเลือก
 ตั้ง ซึ่งย่อมเป็นการเพิ่มอำนาจให้กับฝ่ายประจำและทำให้ประชาธิปไตยในความหมายที่
 ประชาชนมีส่วนเกี่ยวข้องและความคุ้มครองการดำเนินงานของรัฐบาลถอยหลังไปอีกหลายสิบปี^{๒๔}
 ควบเหตุดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในสมัยของจอมพล
 สฤษดิ์ นั้น มิได้ประสบผลสำเร็จทุกอย่างตามที่คาดหมายไว้ ทั้งนี้เพราะมาตรการทางเศรษฐกิจ
 ที่เป็นสาระก็ยังไม่ปรากฏออกมา ในส่วนของเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับต่อ ๆ มา
 ยังก่อให้เกิดปัญหาและความแตกต่างของความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของประชากรซึ่งนับวัน
 จะแตกต่างกันไกลกันออกไปทุกที และการที่จะสร้างความยุติธรรมทางสังคมซึ่งเป็นหลัก
 ประกันค้ำจุนความมั่นคงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ จึงห่างไกลต่อความเป็นจริง
 อยู่มาก ^{๒๕}

อย่างไรก็ดี เมื่อวิเคราะห์โดยส่วนรวมทั้งผลดีและผลเสียแล้ว อาจกล่าวได้ว่า
 แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่หนึ่งก็ได้ส่งผลสะท้อนเป็นผลดีแก่ประเทศไทยอยู่หลายด้านหลาย
 ประการด้วยกันคือ

^{๒๔} เกษม สุวรรณกุล "การพัฒนาการเมืองกับการบริหาร" ใน ทฤษฎีและแนวความคิด
ในการพัฒนาประเทศ เรื่องเดิม, หน้า ๔๒ - ๔๕
^{๒๕} เสน่ห์ จามริก เรื่องเดิม, หน้า ๔๑๒

ข้อ ๑

รัฐบาลคณะปฏิวัติซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์เป็นนายกรัฐมนตรีได้สร้างผลงานที่มีประโยชน์และคุณค่าแก่ประเทศชาติอย่างมากก็คือผลงานในด้านการวางรากฐานทางเศรษฐกิจ (Economic Infra Structure) ให้แก่ชาติดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนาเศรษฐกิจทำให้เกิดการวางพื้นฐานทางเศรษฐกิจทั้งทางด้านเกษตรกรรมและด้านอุตสาหกรรมในเวลาต่อมา จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๖ ดังต่อไปนี้

ตารางแสดงแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ^{๓๐}

แผนพัฒนาการ	ประธานคณะกรรมการ
๑. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ปี ๒๕๐๔-๒๕๐๖-๒๕๐๘ โครงการ ๖ ปี แยกเป็น ๓ ปีแรกและ ๓ ปีหลังตามลำดับ	ม.ล. เศษ สนิทวงศ์ เป็นประธาน คณะกรรมการบริหารสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติ
๒. แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
๓. แผนพัฒนาภาคใต้	พลเอก ประภาส จารุเสถียร
๔. แผนพัฒนาภาคเหนือ	พลเอก ถนอม กิตติขจร
๕. แผนพัฒนาภาคตะวันออก	พระบวรราชพรอักษร
๖. แผนพัฒนาภาคตะวันตก	พลโท พงษ์ ปุณณกันต์

๑.๑ โครงการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแผนงานพัฒนาที่สำคัญทั้งในด้านการสร้างการชลประทานและพลังงานไฟฟ้า ดังนี้

^{๓๐} บุญชนะ อรรถถาวร, "งานเกี่ยวกับการพัฒนาที่สำคัญปี ๒๕๐๖ - ๒๕๐๖" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่องเดิม, หน้า ๘๐

ก. โครงการพัฒนาแม่น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สามารถช่วยน้ำการชลประทานในพื้นที่ ๒๐๐,๐๐๐ ไร่ และผลิตพลังงานไฟฟ้าได้ปีละ ๕๕ ล้านกิโลวัตต์

ข. โครงการพัฒนาน้ำพุง จังหวัดสกลนคร นอกจากจะช่วยในการชลประทานแล้วยังผลิตพลังงานไฟฟ้าได้ปีละ ๔ ล้านกิโลวัตต์

๑.๒ โครงการพัฒนาภาคเหนือ

ก. โครงการเขื่อนเก็บน้ำท่าปลาแม่น้ำน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์ ช่วยในการป้องกันน้ำท่วมภาคกลาง และสามารถผลิตพลังงานไฟฟ้าได้ปีละ ๓ แสนกิโลวัตต์

ข. โครงการแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทดและสงน้ำสำหรับพื้นที่

ก. โครงการเขื่อนเก็บน้ำก๊ก จังหวัดเชียงใหม่ ช่วยในการชลประทานปลูกข้าวในฤดูแล้ง เนื้อที่ ๒๐๐,๐๐๐ ไร่

ง. โครงการเขื่อนเก็บน้ำก๊วลม จังหวัดลำปาง ช่วยในการชลประทานเพาะปลูกพืชในฤดูแล้งเนื้อที่ ๕๐,๐๐๐ ไร่

จ. โครงการเขื่อนเก็บน้ำผาซอ จังหวัดสุโขทัย ช่วยในการชลประทานปลูกพืชในฤดูแล้ง

๑.๓ โครงการพัฒนาภาคกลาง

ก. โครงการแม่กลองใหญ่ สามารถสงน้ำช่วยในการชลประทานในเนื้อที่จำนวนมากถึง ๒,๔๐๐,๐๐๐ ไร่

ข. โครงการเขื่อนเก็บน้ำแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ช่วยในการชลประทานในเนื้อที่ ๑๒๓,๐๐๐ ไร่

ค. โครงการเขื่อนเก็บน้ำแม่น้ำปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ช่วยในการชลประทานในเนื้อที่ ๑๕๐,๐๐๐ ไร่

๑.๔ โครงการพัฒนาภาคใต้

ก. โครงการท่าเสียด จังหวัดพัทลุง ช่วยในการชลประทานเนื้อที่ ๑๐๐,๐๐๐ ไร่

ข. โครงการแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ช่วยในการชลประทานเนื้อที่ ๓๐๐,๐๐๐ ไร่

ค. โครงการแม่น้ำปัตตานี จังหวัดยะลา ช่วยในการชลประทานเนื้อที่ ๑๕๐,๐๐๐ ไร่^{๓๑}

โครงการพัฒนาการต่างในภาคต่าง ๆ ดังกล่าวนอกจากจะช่วยในการเพิ่มผลิตผลทางด้านการเกษตรกรรมแก่ชาวนาชาวไร่แล้วยังช่วยในการผลิตพลังงานไฟฟ้าซึ่งนำมาใช้ในการอุตสาหกรรมได้อีกด้วย ส่วนในด้านการวางพื้นฐานทางอุตสาหกรรมนั้น รัฐบาลก็ส่งเสริมและชักชวนให้มีการลงทุนประกอบอุตสาหกรรมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากในระยะเวลา ๕ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๐๖ มีการลงทุนประกอบอุตสาหกรรมที่ได้รับการจดทะเบียนเรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ คือ ปูนซีเมนต์, น้ำตาล, ปุ๋ยเคมี, โรงแรม, แป้งไร้เป็นอาหาร, การแปรรูปเหล็กกล้า, รีดโลหะ, การประกอบรถยนต์, ผงชูรส, กระสอบ, ทอผ้า, และมันค้าย^{๓๒} จะเห็นได้ว่าในระยะเวลาเพียง ๔ ปีเศษ ได้มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากถึง ๒๑๗ โรง เฉลี่ยปีละ ๔๓ โรง ทั้งนี้ก็เป็นผลมาจากการที่รัฐบาลโดยการนำของจอมพลสฤษดิ์ได้ส่งเสริมให้มีการลงทุนกิจการอุตสาหกรรมของเอกชน โดยรัฐบาลไม่เข้าไปทำการควบคุมและตั้งโรงงานขึ้นมาแข่งขันกับเอกชนอีกทั้งได้มีการตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรมเพื่อวางแนวทางและนโยบายในทางปฏิบัติที่แน่นอน^{๓๓}

๒. การคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสารระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาครวดเร็วยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า ได้มีการสร้างทางรถไฟเพิ่มขึ้นเป็นระยะทาง ๑๑๒ กิโลเมตร และทางหลวงแผ่นดินเพิ่มขึ้น ๔๖๗ กิโลเมตร และยังมีกำลังสร้างถนนหนทางเพื่อมคระหว่างชุมชนและชนบทท้องถิ่นจตุรกันดารอีกมากมาย นอกจากนี้ การติดต่อสื่อสารก็ได้มีการขยายโทรศัพท์ขึ้นอีกมากดังจะเห็นได้ดังต่อไปนี้

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๓๓} ทวี บุญเกตุ, "ผลงานในด้านการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม"

เรื่องเดิม, หน้า ๑๓๔ - ๑๓๕

ตารางแสดงจำนวนโทรศัพท์^{๓๔}

พ.ศ.	จำนวนเครื่อง		รวม
	พระนครและธนบุรี	ภูมิภาค	
๒๕๐๒	๓๒,๐๒๗	๖,๒๑๑	๓๘,๒๓๘
๒๕๐๓	๓๕,๙๕๘	๙,๐๒๐	๔๔,๙๗๘
๒๕๐๔	๓๙,๗๕๔	๙,๔๗๔	๔๙,๒๒๘
๒๕๐๕	๔๑,๙๗๒	๙,๙๕๘	๕๑,๙๓๐
๒๕๐๖	๔๕,๐๐๐	๙,๓๕๐	๕๔,๓๕๐

เมื่อมีการสร้างทางคมนาคมระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่เชื่อมติดกันทั้งทางรถไฟและทางหลวงแผ่นดินมากขึ้นเช่นนี้ย่อมทำให้การขนส่งสะดวกยิ่งขึ้นและการติดต่อสื่อสารทางค่านโทรศัพท์ก็เพิ่มมากขึ้นควบคู่กันไปเช่นนี้ ย่อมทำให้การพัฒนาประเทศในทางเศรษฐกิจก้าวรุดหน้าไปไ้รวดเร็วทันกับความต้องการของการดำเนินการธุรกิจยิ่งขึ้น

๓. เป็นการวางรากฐานที่ก่อให้เกิดการลงทุนและการใช้ทรัพยากรในเวลาต่อมาตามที่ได้มีการสร้างเรือนชลประทานในภาคต่าง ๆ ดังได้ช่วยให้การผลิตพลังงานไฟฟ้าได้เพิ่มสูงขึ้นถึงปีละ ๒๐๐,๐๐๐ กิโลวัตต์ เมื่อมีไฟฟ้าขยายไปส่วนภูมิภาค และภาคกลางมากขึ้นรวมทั้งการที่รัฐบาลส่งเสริมให้มีการลงทุนอุตสาหกรรมโดยเอกชนนั้น ทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมาย อาทิ โรงงานทอกระสอบ โรงงานทอผ้า โรงงานผลิตเครื่องเหล็ก เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากบริเวณถนนจากเขตพระโขนง ไปถึงจังหวัดสมุทรปราการ มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งขึ้นมากกว่า ๕๐ โรงงาน นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้ดำเนินงานพัฒนาการทางด้านทรัพยากรธรณีโดยจัดตั้งโครงการสำรวจแร่โลหะฟอสเฟต โปแตช บอแรกซ์ ถ่านลิกไนต์ และหินน้ำมัน โครงการสำรวจแร่ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง , โครงการสำรวจทองแดง , โครงการสำรวจ

^{๓๔} องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย

แร่เหล็ก และโครงการศูนย์พัฒนาการเหมืองแร่ เป็นต้น ซึ่งโครงการดังกล่าวนี้ว่าเป็นผลดี
ในอันที่จะใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และเป็นการวางรากฐานทางอุตสาหกรรมอีกด้วย

๔. ทำให้เกิดการลงทุนจากต่างประเทศในเวลาต่อมา รัฐบาลคณะปฏิวัติได้ชักชวน
ให้ชาวต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศไทยและได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
และจัดตั้งบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม ซึ่งบริษัทดังกล่าวได้เปิดให้มีการยืมเงินไปลงทุนจนกระทั่ง
ถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๖ มีผู้ยืมเงินไปลงทุนเป็นจำนวนถึง ๔๕,๒๒๖,๐๐๐ บาท การที่มีชาว
ต่างประเทศเข้ามาลงทุนประกอบการอุตสาหกรรมในประเทศไทยนั้นได้เป็นผลดีต่อคนไทยใน
เวลานั้นและเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบันคือ

- ๔.๑ เป็นการสร้างงานช่วยให้ประชาชนคนไทยมีงานอาชีพทำเพิ่มขึ้น
- ๔.๒ เป็นการฝึกกรรมกรให้มีความชำนาญในงานอาชีพและงานเทคนิคมากขึ้น
- ๔.๓ เป็นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์
- ๔.๔ ทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

๕. การมีผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศช่วยให้ประเทศไทยได้รับความเชื่อถือและการช่วยเหลือจากต่างประเทศก็ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับแรกทำให้ไทยต้อง
รับผู้เชี่ยวชาญเข้ามาเป็นที่ปรึกษาในการวางแผนงาน การมีผู้เชี่ยวชาญเป็นผลดีในแง่ที่ว่า ผู้เชี่ยวชาญ
ดังกล่าวได้เขียนรายงานรวมทั้งข้อวิจารณ์และข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะไปยังประเทศของตน ซึ่งก็
ทำให้ประเทศนั้น ๆ เชื่อถือรายงานและข้อมูลที่ผู้เชี่ยวชาญส่งไปซึ่งยังบอกให้ประเทศไทยได้รับ
การช่วยเหลือในเรื่องเงินทุนมาพัฒนาประเทศได้สะดวกยิ่งขึ้น

ตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ก่อให้เกิดผลและผลสะท้อน
ต่อการวางรากฐานทางเศรษฐกิจของชาติหลายอย่างหลายประการ อาทิ การสร้างเขื่อนชล
ประทาน การผลิตกระแสไฟฟ้า สร้างพลังงาน การลงทุนอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการมีงานทำ
การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์รวมทั้งการสร้างทางคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสาร เหล่านี้
ย่อมเป็นผลดีในการวางรากฐานทางเศรษฐกิจ เพราะก่อให้เกิดความมั่นคงและความก้าวหน้าใน
ทางเศรษฐกิจของชาติในเวลาต่อมา

ข้อเสีย

แม้การพัฒนาเศรษฐกิจจะมีผลดีต่อประเทศชาติอยู่มากแต่งานที่ขนาดดังกล่าวก็ก่อให้เกิดผลเสียอยู่เหมือนกันคือ

๑. การเลิกกรรมสิทธิ์ที่ดิน ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๕ อนุญาตให้มีการจับจองยึดครองที่ดินได้โดยไม่จำกัดดังกล่าวแล้ว ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ได้ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างมาก เพราะมีผู้มีเงินทุนมากได้กว้านซื้อที่ดิน เพื่อเก็งกำไรกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นในเวลาต่อมา เพราะประเทศไทยไม่มีการวางแผนประชากร เมื่อมีการยกเลิกถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนมีกับคนจนมากขึ้น

๒. การขาดมาตรการควบคุมหรือจัดระเบียบผู้ลงทุน การที่มีชาวต่างประเทศมาลงทุน โดยไม่มีการควบคุมอย่างรัดกุมยอมทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบชาวต่างประเทศได้ง่าย อาทิ เมื่อชาวต่างประเทศลงทุนในประเทศไทยประมาณ ๕ ปี มีผลกำไรมากมหาศาลจึงเลิกกิจการเสียนำกำไรกลับไปสู่ประเทศของตน หรือในเรื่องการให้ทรัพยากรธรรมชาติอาจหาซื้อได้ในราคาที่ถูกลงแต่ขายแพงหรืออาจให้ค่าจ้างแรงงานในอัตราที่ถูกลงหรือให้ทำงานหนักเกินไป ซึ่งลักษณะและพฤติการณ์ดังกล่าวย่อมเกิดขึ้นได้ ถ้าเราไม่มีกฎหมายควบคุมรัดกุมดีพอ

๓. ผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม การมีโรงงานอุตสาหกรรมมาก ๆ ถ้าไม่มีกฎหมายหรือมาตรการที่ดีพอรัดกุมพอ ย่อมเป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมได้ง่าย ๆ อาทิ โรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งอาจปล่อยสารเคมีของเสียหรือน้ำสกปรกโสโครก ลงในแม่น้ำลำคลองหรือแหล่งโรงงาน บางแห่งอาจกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมต่อสุขภาพอันเนื่องมาจากกลิ่นควันและของเสียอันเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ

๔. การพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนา ฉบับที่ ๑ นั้นยังมีอาจเป็นหลักประกันหรือยกระดับการครองชีพพวกราวนาชาวไร่ให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิมอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากสถิติรายได้ประชากร พ.ศ. ๒๕๐๒ ประชากรมีรายได้เฉลี่ย ๑,๘๖๓ บาท

" _____ พ.ศ. ๒๕๐๔ " _____ " ๑,๘๖๗ บาท

" _____ พ.ศ. ๒๕๐๖ " _____ " ๑,๘๖๘ บาท

ที่นี้ เมื่อหันมาดูรายไคของชาวโรชาวนาซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีรายไคดังนี้

- พ.ศ. ๒๕๐๕ ชาวนาในภาคกลาง มีรายไคเฉลี่ย ๑,๓๒๒ บาท
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรายไคเฉลี่ย ๔๔๕.๔๕ บาท
- พ.ศ. ๒๕๐๖ " _____ " ๒๑๓.๗๑ บาท
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ชาวนาในภาคเหนือ มีรายไคเฉลี่ย ๓๗๑.๑๖ บาท
- พ.ศ. ๒๕๐๕ " _____ " ๔๐๐.๐๐ บาท

(โปรดดูสถิติรายไคของชาวนาในบทที่ ๔ ว่าด้วยรายไคของชาวนา) จากตัวเลขสถิติดังกล่าว จะเห็นไคได้ว่าชาวนาส่วนใหญ่ซึ่งเคยกล่าวกันว่าเป็นกระดูกสันหลังของประเทศนั้นยังมีรายไคที่ต่ำอยางน่าวิตกและน่าห่วงใยยิ่ง เพราะมีรายไคเฉลี่ยต่ำกว่ารายไคเฉลี่ยประชากรอยู่มิใช่นอยกว่า ๕ เท่า เพราะฉะนั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดวาคและวิจัยต่อไปวาค แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ นั้น สามารถยกระดับคาคครองชีพและรายไคของชาวนาส่วนใหญ่ไคเพิ่มขึ้นจริงหรือ

๕. การมีผูู้เชี่ยวชาญตางประเทศเป็นจำนวนมากถึง ๑๐๖๐ คน ทำใหประเทศไทยเราตองรับภาระในคานการใหบริการแกเขา อาทิ บ้านพักอยางดี การบริการเรื่องรถ และเครื่องอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ยิ่งไปกวานั้น ในบางกรณี รัฐบาลตองรับภาระสงนุตรของผูู้เชี่ยวชาญไปศึกษาตองตางประเทศอีกควย

ตามทีกล่าวมา ยอมเป็นที่เห็นไควาค การพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในสมัยรัฐบาลชุดคณะปฏิวัติซึ่งนำโดยจอมพลสฤษดิ์ นั้นไคกอใหเกิดผลสะท้อนตางเศรษฐกิจของชาติไทย ดังกล่าวแฉว

๔.๓ ผลและผลสะท้อนทางค่านสังคม

ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจทางการเมืองได้สร้างผลงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศอย่างมากด้านหนึ่งก็คือ การขยายการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไปสู่ส่วนภูมิภาค นั่นคือ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ และจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขึ้นในภาคเหนือ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ คณะที่เปิดขึ้นใหม่ในมหาวิทยาลัยขอนแก่นมี ๒ คณะคือ คณะเกษตรศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งมีจำนวนอาจารย์นักศึกษาและงบประมาณในการเริ่มงานระยะแรกดังนี้

ตารางแสดงจำนวน

นักศึกษาอาจารย์และงบประมาณของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๐๙^{๓๖}

ปี พ.ศ.	จำนวนนักศึกษา	จำนวนอาจารย์ประจำ	อาจารย์พิเศษ	งบประมาณ(บาท)
๒๕๐๗	๕๓	๗	—	๑๕,๐๐๐,๐๐๐
๒๕๐๘	๒๑๔	๑๕	๓๔	๒๑,๑๗๕,๕๐๐
๒๕๐๙	๓๐๙	๒๙	๒๗	๓๗,๒๔๑,๘๐๐

ส่วนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปีแรกก็ได้เปิดการศึกษาออกเป็น ๔ คณะคือ คณะเกษตรศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ ส่วนคณะแพทยศาสตร์นั้นได้โอนมาขึ้นกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ในระยะแรกมหาวิทยาลัยเชียงใหม่สามารถรับนักศึกษา อาจารย์และได้รับงบประมาณค่าใช้จ่าย ดังตารางต่อไปนี้

^{๓๖} สภาการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน รายงานสถิติมหาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๐๗ - ๒๕๐๙ (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๑), หน้า ๓

ตารางแสดงจำนวน
นักศึกษาอาจารย์และงบประมาณของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๐๘^{๒๕๐๘}

ปี พ.ศ.	จำนวนนักศึกษา	อาจารย์ประจำ	อาจารย์พิเศษ	งบประมาณ(บาท)
๒๕๐๗	๔๔๘	-	-	๒๕,๓๔๙,๕๐๐
๒๕๐๘	๘๒๖	๕๓	๖	๕๓,๖๓๙,๑๐๐
๒๕๐๙	๑,๕๒๖	๒๕๘	๓๓	๗๒,๓๓๘,๓๐๐

การที่จอมพลสฤษดิ์ได้ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ส่วนภูมิภาคตั้งจะเห็นได้จากตารางดังกล่าว นับได้ว่าได้สร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ทางด้านสังคมให้แก่ประเทศไทยอย่างมากเพราะเป็นการช่วยส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชนในส่วนภูมิภาคได้ศึกษาวิชาที่พืในระดับสูงโดยไม่ต้องเดินทางเข้ามาศึกษาที่กรุงเทพฯ เหมือนแต่ก่อนซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายและกอบกู้ปัญหาเรื่องที่พืท้อท้อและปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย การที่จอมพลสฤษดิ์ได้ช่วยขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาออกไปสู่ส่วนท้องถิ่นนับว่าเป็นการแก้ปัญหาของสังคมได้ทางหนึ่ง เพราะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีโอกาสได้เข้าศึกษาในระดับสูงมากขึ้นและมีโอกาสประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนั้น มหาวิทยาลัยยังคัดเลือกให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดีด้วย ดังนั้น ผลจากการตั้งมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งดังกล่าวจึงนับว่าเป็นผลดีแก่สังคมอย่างมาก

แต่ถ้ามองในอีกด้านหนึ่งเกี่ยวกับการสร้างสรรวัฒนธรรมทางการเมืองจะเห็นได้ว่าสิทธิความเสมอภาค ภราดรภาพ และการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิขั้นมูลฐานของคนไทยได้สูญเสียไปอย่างมาก เพราะสิทธิเสรีภาพทางความคิดเห็นได้ถูกริดรอนไป

นอกจากนั้น ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์มีอำนาจทางการเมืองนี้ยังมีความปรารถนาที่

จะแบ่งคนไทยในสังคมไทยออกเป็นชนชั้นอีกด้วย คือชนชั้นปกครองและชนชั้นผู้ถูกปกครอง ชนชั้นปกครอง ซึ่งได้แก่ข้าราชการและชนชั้นปกครองระดับสูงจะต้องแสดงความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อจอมพลสฤษดิ์อย่างมั่นคงและต้องปฏิบัติตามคำสั่งของจอมพลสฤษดิ์แต่ผู้เดียวโดยไม่มีการคัดค้านโต้แย้งหรือเสนอความคิดในทางวิริริเริ่มสร้างสรรค์ใด ๆ พฤติการณ์ดังกล่าวได้ยิ่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่ระบบสังคมไทย เพราะทำให้มีการเล่นพรรคเล่นพวกในวงราชการ การประจบสอพลอ การเอาใจเจ้านายชั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ การทำให้เจ้านายพอใจเป็นสิ่งช่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าทางราชการ ยิ่งผลใหญ่บังคับบัญชาระดับสูงสร้างอาณาจักรของตนเองและสร้างผลประโยชน์ให้แก่ตนเองมากกว่าที่จะทำเพื่อประชาชน ในอีกแง่หนึ่งถ้าประชาชนมีความปรารถนาต้องการทำงานรับใช้ประเทศชาติก็จะต้องพึ่งตัวบุคคล หรือข้าราชการชั้นสูงเป็นสิ่งสำคัญ ความสัมพันธ์ในหมู่และระหว่างข้าราชการกับประชาชนดังกล่าว ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันกันอย่างใหญ่หลวง เป็นทีม ๆ ส่วนการที่ข้าราชการได้รับการยกย่องว่าเป็นเจ้านายราษฎรนั้นก็ทำให้ข้าราชการใช้อำนาจข่มขู่เหยียดหยามราษฎรและทำตัวเป็นเจ้านายราษฎรทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นและอาจเป็นช่องทางให้ข้าราชการใช้อำนาจในทางที่ผิดทำการทุจริตคอร์รัปชันไต่กาย ตลอดจนการเรียกร้องเอาผลประโยชน์ตอบแทนจากการปฏิบัติงานตามหน้าที่ในการทำงานให้การบริการแก่ราษฎร ทั้ง ๆ ที่ข้าราชการก็รับเงินเดือนซึ่งมาจากภาษีอากรของประชาชนอยู่แล้ว ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ว่าเป็นผลเสียหายต่อสังคมไทยอย่างมาก

ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์กันทั้งข้อดีและข้อเสียแล้ว อาจกล่าวได้ว่า การปฏิวัติ ๒๕๐๑ นั้น ได้มีผลและผลสะท้อนต่อสังคมไทยทั้งข้อดีและข้อเสียดังนี้

ข้อดี

การปฏิวัติ ๒๕๐๑ นั้น ก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมดังนี้

๑. ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ในสมัยแห่งการปกครองของรัฐบาลคณะปฏิวัติ ได้มีการจับกุมกวาดล้างผู้ร้ายและบุคคลที่ประพฤตินั้นเป็นอันขาดกันอย่างจริงจังและเข้มงวด กวดขันเป็นพิเศษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๖ ได้มีการจับกุมบุคคลที่เป็นอันขาดเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๗,๕๓๙ คน บุคคลดังกล่าวได้ถูกส่งไปอบรมฝึกนิสัยให้เป็นพลเมืองดีและฝึกวิชาชีพจนละทิ้งนิสัยเดิมจึงจะได้รับการปล่อยตัว การปราบปรามอันขาดอย่างเด็ดขาดดังกล่าวยังผลให้บ้านเมืองและสังคมมีความสงบเรียบร้อย ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขนอนคลายความเดือดร้อน ขวัญดีขึ้น เพราะไม่ต้องคอยหวาดหวาดเกรงภัยอันจะถูกข่มเหงรังแกโดยไม่เป็นธรรมจากอันธพาลและโจรผู้ร้าย

๒. การเทิดทูนและส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์เข้าใจอันดียิ่งระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และรัฐบาล โดยที่รัฐบาลได้แสดงออกอย่างชัดเจนในการให้การส่งเสริมสนับสนุนให้พระมหากษัตริย์ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ ช่วยเหลืออนุเคราะห์และเสด็จพระราชดำเนินไปพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดาร และทรงสนพระราชหฤทัยในความเป็นอยู่ทุกข์สุขและสวัสดิภาพของประชาชน นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้จัดงานเฉลิมฉลองพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในโอกาสอันสมควรด้วย ซึ่งการกระทำดังกล่าวยังผลให้ประชาชนเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์และมีความจงรักภักดี เกิดความสามัคคีและความรักชาติศรัทธามาด้วย

๓. การเลิกสูบบุหรี่ และปราบปรามเฮโรอีน - ผลงานที่มีคุณค่าต้องสังคมอย่างสูงมากอีกอย่างหนึ่งได้แก่การเลิกสูบบุหรี่และปราบปรามเฮโรอีน การสูบบุหรี่และเฮโรอีนนับว่าเป็นอันตรายต่อสุขภาพและอนามัยของประชาชนอย่างร้ายแรง ดังนั้น รัฐบาลชุดคณะปฏิวัติ จึงได้ประกาศเลิกการสูบบุหรี่อย่างเด็ดขาด ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๗ ให้มีการเลิกสูบบุหรี่เป็นขั้นตอนและให้มีตำรวจเลิกเสพดินอย่างเด็ดขาดในวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ซึ่งได้มีการแยกกล่องสูบบุหรี่จำนวน ๔๓,๔๕๕ กล่อง ที่ท้องสนามหลวงในวันเดียวกันนี้เวลา ๐๑.๐๐น.^{๓๘}

ส่วนงานในค่านปราบปรามเฮโรอีนนั้น ก็ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกลางปราบปรามยาเสพติดให้โทษและสำนักงานกลางปราบปรามยาเสพติดให้โทษเพื่อป้องกันและปราบปรามการระบาดของเฮโรอีน ในรัฐบาลคณะปฏิวัติ ได้มีการจับกุมและประหารผู้ผลิตเฮโรอีนรายใหญ่อาทิ นายเตียงฮ้อ แซ่เล้า ถูกประหารชีวิตเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ และ ประหารชีวิตนายขงเว้ง แซ่กวย เมื่อ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นต้น

๔. การเลิกรถจักรยาน ๓ ล้อในจังหวัดพระนครและธนบุรี

รถจักรยาน ๓ ล้อ ได้เริ่มมีขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยนายเลื่อนพงษ์โสภณ เป็นผู้ประดิษฐ์ และได้กลายเป็นที่นิยมแพร่หลายในเวลาต่อมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๖ มีรถจักรยานรับจ้าง ๓ ล้อ ในจังหวัดพระนครและธนบุรี จำนวน ๑๐,๕๐๘ และรถจักรยาน ๓ ล้อส่วนบุคคลอีก ๖๔๔ คัน รวม ๑๑,๑๕๒ คัน^{๓๙} การมีรถจักรยาน ๓ ล้อดังกล่าวได้ทำให้เกิด

^{๓๘} ประเสริฐ รุจิรวงศ์, พลตำรวจเอก. "การเลิกสูบบุหรี่" ใน ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่องเดิม, หน้า ๓๔ - ๓๖

^{๓๙} ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เรื่องเดิม, หน้า ๖๓ - ๖๔

ปัญหาทางสังคมดังนี้

- ๔.๑ ปัญหาการจรรยาทำให้การจรรยาจืดชืดเพราะคังกล่าวต้องใช้แรงคนตีทำให้ลาซา
- ๔.๒ ปัญหาเรื่องประชาชนพลเมืองในต่างจังหวัดอพยพเข้ามาหางานทำในจังหวัดพระนครและธนบุรี เห็นได้จากตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๒๕๐๖ มีผู้สอบดูจากนายทะเบียนประจำจังหวัดพระนครและธนบุรีถึง ๑๒,๕๔๖ คน โดยมีกรรมกรที่อยู่ในพระนครและธนบุรีเพียง ๔,๓๐๓ คนเท่านั้น ทำให้มองเห็นว่าชาวชนบทอพยพที่ไร่นาเข้ามาหางานทำในพระนครธนบุรีมากขึ้น
- ๔.๓ ปัญหาเรื่องความสะอาดของบ้านเมือง เนื่องจากพวกกรรมกรซบซึ้งรถจักรยาน ๓ ล้อไม่ค่อยมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง จึงอาศัยปลูกเพิงหรือกระท่อมน้อยตามสถานที่ต่าง ๆ อาทิ ตามใต้สะพานหรือข้างถนน เป็นถนน จึงทำให้บ้านเมืองรก รุงรังและสกปรก
- ๔.๔ ปัญหาเรื่องโจรกรรม เมื่อมีชาวราษฎรต่างจังหวัดอพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดพระนครและธนบุรีมาก ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งมั่นคงถาวร จึงทำให้เกิดปัญหาเรื่องโจรหรือขโมยได้ง่ายเมื่อหาอาชีพไม่ได้
- ๔.๕ ปัญหาเรื่องความปลอดภัยของประชาชนผู้โดยสารรถ คันเนื่องมาจากกรรมกรผู้ซบซึ้งรถจักรยาน ๓ ล้อไม่มีความชำนาญและขาดความรู้เรื่องกฎจราจร
- ๔.๖ ปัญหาเกี่ยวกับรายได้ของกรรมกรเอง เนื่องจากการซบซึ้ง ๓ ล้อ มีรายได้พอเลี้ยงชีพไปเพียงวันๆเท่านั้น และเป็นงานที่จะต้องใช้กำลังกายทุกวันๆ ถ้าไม่ซบซึ้งก็ไม่มีรายได้และเมื่อซบซึ้งไปนานหลายปีจนมีอายุมากก็จะซบซึ้งต่อไปไม่ได้และจะประกอบอาชีพอย่างอื่นก็ไม่ได้ เพราะไม่มีกำลังกายแข็งแรงพอ
- ควายเหตุคังกล่าว จอมพลสฤษดิ์จึงได้ประกาศยกเลิกรถจักรยาน ๓ ล้อและรถจักรยาน ๓ ล้อส่วนบุคคลในจังหวัดพระนครธนบุรี ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ซึ่งผลจากการเลิกรถจักรยาน ๓ ล้อคังกล่าวนี้ว่ามีผลดีต่อสังคมในเวลาต่อมาอย่างมาก
๕. ทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดระหว่างผู้นำประเทศกับบุคคลกลุ่มอื่น ๆ ลักษณะที่เด่นชัดส่วนตัวซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มีลักษณะหัวใจของจอมพลสฤษดิ์ก็คือ เป็นคนพูดจริงทำจริงและกล้าหาญยิ่งไปกว่านั้น ในการสั่งงานบางอย่างจอมพลสฤษดิ์จะออกไปสอบถามความรู้สึกและความคิดเห็น

ของประชาชนด้วยตัวเอง และจอมพลสฤษดิ์ได้ออกไปพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนในทุกส่วน
ภูมิภาคของประเทศ และได้กำชับให้ข้าราชการ ในท้องถิ่นนั้นให้การบริการช่วยเหลือประชาชน
หรือเวลาที่มีภัยธรรมชาติ อาทิ ไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น จอมพลสฤษดิ์จะออกไปพบปะช่วยเหลือ
ประชาชนด้วยตนเอง ซึ่งลักษณะดังกล่าว ย่อมทำให้เกิดความใกล้ชิดระหว่างจอมพลสฤษดิ์และ
และกลุ่มผู้เฝ้ากับประชาชนมากขึ้น

ขอเสีย

ผลสะท้อนจากการปฏิวัติทางค่านิยมที่เป็นผลเสียแก่สังคมนั้น มีดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนิน
ชีวิตแบบเป็นเจ้าขุนมูลนาย เคนชดียงขึ้น ค่านิยมในเรื่องอำนาจยังมีที่ท้าวจะมีอิทธิพลและ
ได้รับการยกย่องอย่างออกหน้าออกตา ผลจากการปฏิวัติ ๒๕๐๑ ในค่านิยมนั้น มิได้มี
การริเริ่มตัวอย่างที่ค้ำงามในการดำเนินวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับรูปแบบเนื้อหาของประชาธิปไตย
ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ สิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐาน และการแสดงความคิดเห็นของประชาชน
ได้ถูกรีดรอน ประชาชนต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามวิถีทางที่ผู้นำลิดีลิตได้เท่านั้น ไม่มีทางเลือก ซึ่ง
ลักษณะดังกล่าว นับว่าเป็นผลเสียต่อการปฏิรูปพื้นฐานเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประ-
ชาธิปไตยของไทยในอนาคตอย่างมากมายเหลือคณานับ

๒. ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้นำกับประชาชน (Leader and Non - Leader)
มีมากขึ้น เนื่องจากรัฐบาลของคณะปฏิวัติได้ส่งเสริมอำนาจของข้าราชการให้เข้มแข็งขึ้น ซึ่งก็
ทำให้ข้าราชการทำตัวเป็นเจ้านายประชาชน เคนชดียงขึ้น ทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นยิ่งขึ้น
ทำให้เกิดการแบ่งเป็นชนชั้นกลุ่มข้าราชการและกลุ่มประชาชนมีมากขึ้น ซึ่งก็นับว่าเป็นอุปสรรค
ต่อการพัฒนาทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในอนาคต

๔.๔ ผลและผลสะท้อนทางด้านการบริหารราชการ

ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจได้รวบรวมอำนาจทางการบริหารมาไว้ที่ตนเอง เป็น
ส่วนมาก ดังจะเห็นได้จากการปรับปรุงและจัดตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่ (โปรดดูรายละเอียดที่วิทยา-
นิพนธ์ฉบับนี้ในบทที่ ๓) ซึ่งหน่วยงานที่จอมพลสฤษดิ์ให้จัดตั้งขึ้นใหม่นี้ได้โอนมาสังกัดอยู่กับสำนักนายก
รัฐมนตรีแทบทั้งสิ้น เมื่อมีการตั้งกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติขึ้นมา จอมพลสฤษดิ์ก็ไปตั้งเอาหน่วย

งานสำคัญ ๆ จากกระทรวงอื่นมา อาทิ กรมพัฒนาที่ดิน กรมชลประทาน กรมทรัพยากรธรณี กรมวิเทศสหการ และการพลังงานแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงนี้เสียเอง การที่จอมพลสฤษดิ์ได้รวมอำนาจการบริหารราชการที่สำคัญ ๆ มาไว้ที่เขาค้นเดียวเท่านั้น ผลก็คือว่าทำให้การบริหารงานราชการเป็นไปโดยรวดเร็ว เช่นการอนุมัติจ่ายเงินของสำนักงบประมาณ เป็นต้น แต่ผลเสียในการบริหารราชการมีมากมายยิ่งนัก ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร. เกษม สุวรรณกุล นักบริหารชั้นนำของไทยได้วิจารณ์การบริหารราชการในสมัยจอมพลสฤษดิ์ไว้ค่อนข้างน่าฟังว่า

" การขยายตัวของการบริหารคือ การที่รัฐบาลมีความรับผิดชอบในกิจการมากขึ้น เนื่องจากต้องเพิ่มหน่วยงานรัฐบาลมากขึ้น เพิ่มข้าราชการมากขึ้น เมื่อข้าราชการมากขึ้นยังผลให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างฝ่ายประจำ (Bureaucratic Institutions) กับฝ่ายการเมือง (Political or Non-Bureaucratic Institutions) การขยายตัวของฝ่ายประจำนี้ มิได้ควบคู่ไปกับความเจริญของฝ่ายการเมืองเลย ฝ่ายการเมืองหรือสถาบันการเมืองยังอ่อนแอมากเพราะมีการยกเลิกพรรคการเมืองหรือหากจะมีการเลือกตั้งก็ไม่สมบูรณ์คือการเลือกตั้งที่ไม่เป็นเครื่องสื่อให้เห็นประชาธิปไตยหรือความต้องการของส่วนรวมแต่ประการใด เพราะสภาที่ไม่เป็นองค์กรที่สามารถทำหน้าที่ของตนในการที่กำหนดวิถีทางของประเทศได้อย่างสมบูรณ์ ฝ่ายรัฐบาล (Executive) ก็มีกบฏกิจการตามอำเภอใจหรือเป็นเผด็จการใช้คุณสมบัติส่วนตัว (Charismatic Leadership Quality) เป็นเครื่องมือแห่งอำนาจยิ่งกว่าที่จะใช้ขบวนการทางการเมืองหรือสถาบันทางการเมือง

กลุ่มผู้บริหาร (Ruling Groups) มักจะสร้างความแข็งแกร่งให้แก่การบริหารของราชการประจำส่วนกลางโดยไม่คำนึงถึงการปกครองของตนเองส่วนท้องถิ่นควบคู่การบริหารประเทศเมื่อใดอำนาจแล้ว มักจะใช้ข้าราชการประจำเป็นเครื่องมือควบคุมการดำเนินงานของท้องถิ่น "ตาของการพัฒนามีน้ำหนักมากกว่าการมีอิสรภาพของส่วนท้องถิ่น" โดยนานๆ ครั้งก็จะมีบริการโพรยยาหอม (Lip Service) เกี่ยวกับการกระจายอำนาจสักครั้งหนึ่ง การพัฒนาเศรษฐกิจนั้นไ้ความเผด็จการของฝ่ายประจำ การส่งเสริมหรือเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม มีส่วนสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ฝ่ายประจำหรือหน่วยราชการประจำและเป็นการวางรากฐานสำหรับระบบเผด็จการโดยทำให้ความหวังที่จะมีระบอบประชาธิปไตยเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงานน้อยลงไป

การที่ฝ่ายประจำมีอำนาจมากนี้เป็นภัยต่อประชาธิปไตยอย่างยิ่ง ลักษณะเด่นของฝ่ายประจำมีอยู่หลายอย่างคือ การดำเนินงานของฝ่ายประจำยิ่งกว้างขวางขึ้นมากเพียงใด การดำเนินงานก็ยิ่งช้าลง (Red Tape) เพียงนั้น เพราะจำกัดปฏิบัติตามระเบียบมากขึ้น การปฏิบัติตามระเบียบมากเกินไปจนคล้ายกับว่าเป็นจุดประสงค์ของการปฏิบัติงานเอง ไม่ใช่เป็นเครื่องมือนำไปสู่จุดประสงค์อีกอย่างหนึ่ง (A Means in Itself not a Means to an end) ยิ่งกว่านั้นกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ

นี้เปลี่ยนแปลงได้ยากเพราะความเฉื่อยชาของเจ้าหน้าที่ หรือเป็นเพราะไม่สนใจที่จะเปลี่ยนจึงทำให้ฝ่ายประจำไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงให้ทันกับความต้องการของฝ่ายการเมืองและสังคม เมื่อฝ่ายประจำขยายตัวกว้างขวางขึ้นและการปฏิบัติงานยากยิ่งขึ้น ฝ่ายประจำจึงมักจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องที่ควรเป็นหน้าที่ของฝ่ายการเมือง ฝ่ายประจำจึงมักจะรักษาผลประโยชน์ ฐานะและความมั่นคงของตนเองโดยไม่เอาใจใส่ในการพัฒนาทางการเมือง แต่พยายามสร้างหน่วยงานของตนให้ใหญ่ขึ้น เพื่อเพิ่มอำนาจให้แก่ตนเอง"^{๔๑}

แม่น้ำพจน์ สารสิน อธิบดีนายกรัฐมนตรียังไม่เห็นด้วยกับการสร้างหน่วยงานหรือกระทรวงเพิ่มมากขึ้น เพราะแทนที่จะเป็นผลดีในการบริหารราชการแต่เป็นการสร้างปัญหา ขุบสรรคให้แก่การบริหารราชการมากกว่า เพราะหน่วยงานยิ่งมีมากหน่วย มากกรม มากกระทรวง ยิ่งมากขึ้นเท่าใด งานไม่เดินและขัดแย้งกันอยู่เรื่อย ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์แม่น้ำพจน์ สารสิน ในบทที่สาม ส่วนหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ไม่เห็นด้วยกับการโอนหน่วยงานต่าง ๆ มาขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรีหรือการสร้างหน่วยงานขึ้นใหม่ เช่น สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ ไม่ค่อยจะได้ประโยชน์อะไรมากนัก เพราะไปซ้ำกับงานที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ดำเนินการอยู่แล้ว

อาจสรุปได้ว่า การบริหารงานในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้ก่อให้เกิดผลและผลสะท้อนทางการบริหารหลายประการ คือ

ประการแรก เป็นการบริหารแบบรวมอำนาจ (Over Centralization) ซึ่งแตกต่างจากประเทศที่มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยทั่วไปซึ่งมักจะยึดหลักในการกระจายอำนาจออกไปสู่ส่วนท้องถิ่นให้มากที่สุด แต่การบริหารราชการในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจอยู่นั้น ได้พยายามที่จะรวมอำนาจมาไว้ที่สำนักนายกรัฐมนตรีมากที่สุด ดังจะเห็นได้จากกรณีที่หน่วยงานต่าง ๆ สังกัดอยู่กับสำนักนายกรัฐมนตรีถึง ๒๕ หน่วยงานและได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก โดยให้สังกัดอยู่กับสำนักนายกรัฐมนตรี อาทิ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติและสภาการศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น (โปรดดูรายละเอียดได้ในบทที่ ๓) ลักษณะเช่นนี้ ยังผลให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน เพราะต้องรอกำสั่ง คำวินิจฉัยและการตัดสินใจรวมทั้งการอนุมัติจากจอมพลสฤษดิ์แต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น ซึ่งการที่มีหน่วยงานซ้ำซ้อนกันมากมายเช่นนี้ มักจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานเพราะไปซ้ำซ้อนกับหน่วยงานที่มีอยู่ก่อนแล้วหรือมีจะนั้นก็อาจเป็นช่องทางให้ จอมพลสฤษดิ์ ได้ใช้อำนาจในทางที่ผิดหรือเพื่อตนเองได้โดยง่าย เช่นการอนุมัติสั่งจ่ายเงินงบประมาณของชาติหรือเงินราชการลับ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น การบริหารประเทศในรูปนี้ ยังไม่เป็นการฝึกฝน ฝึกผู้นำให้มีความคิดริเริ่มในการสร้างสรรค์พัฒนาประเทศชาติ เนื่องจากงานทุกอย่างแม้เป็นงานที่ปฏิบัติประจำวัน ก็ต้องรอกอัยคำสั่งจากเบื้องบนหรือคำสั่งจากจอมพลสฤษดิ์ เท่านั้น ซึ่งนับว่าเป็นอุปสรรคต่อการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่า การที่บุคคลใดมีความอำนาจตัดสินใจและสั่งการได้ ทุกกรณีก็ ย่อมขึ้นอยู่กับอารมณ์และความพอใจของตนเป็นใหญ่ ยากที่จะมีผู้สามารถทำนายและคาดคะเนได้ ดังนั้นจึงไม่มีผู้ใดกล้าที่จะคัดค้านหรือเสนอความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ขึ้น อันเนื่องมาจากต้องรอกำสั่งจากเบื้องบน ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีผลทำให้งานของชาติต้องล่าช้าเสียหาย และต้องใช้จ่ายเงินไปอย่างมากมายโดยสิ้นเปลือง โดยไม่ได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า นอกจากนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ที่จอมพลสฤษดิ์ตั้งขึ้นมานั้นก็ไปซ้ำซ้อนกับหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว อาทิ สำนักงานคณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติเกี่ยวกับแก๊สออกซิเจน ก็ไปซ้ำกับงานของกรมสรรพากร สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสินค้าขาออกก็ไปซ้ำกับหน่วยงานของกรมการค้าต่างประเทศของกรมเศรษฐกิจ (กระทรวงพาณิชย์ ปัจจุบัน) สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติก็ไปทำงานซ้ำกับงานที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ดำเนินการอยู่แล้ว ส่วนกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติก็ไปดึงเอาหน่วยงานที่สำคัญ ๆ ของกระทรวงอื่นมารวมไว้ เช่น กรมทรัพยากรธรณี กรมพัฒนาที่ดิน และกรมวิเทศสหการ เป็นต้น เมื่อสิ้นอำนาจของจอมพลสฤษดิ์แล้ว กระทรวงนี้จึงถูกเลิกกันไป

ประการที่สอง เป็นการบริหารที่มุ่งจะสร้างแคสเทียรัลของฝ่ายบริหารให้แข็งแกร่ง แต่เพียงด้านเดียว ดังจะเห็นได้จากกรณีที่จอมพลสฤษดิ์ ไคลมเล็กสถาบันทางการเมืองที่จะถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหาร อาทิ รัฐสภา พรรคการเมืองและขบวนการยุติธรรมก็มารวมอยู่ที่ฝ่ายบริหารหน่วยนายกรัฐมนตรีมีอำนาจใช้ มาตรา ๑๗ เป็นต้น การสร้างอำนาจของฝ่ายบริหารให้แข็งแกร่งโดยไม่มีสถาบันใดมาควบคุมเช่นนี้ นับว่าเป็นอันตรายต่อประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก เพราะถ้าอำนาจทั้งสามคือ นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ มารวมอยู่ที่คนคนเดียวเมื่อใด เมื่อนั้น ประเทศชาติและประชาชนจะตกอยู่ในภาวะอันตรายที่หนักแล้ว ซึ่งจะเห็นได้จาก ช่วงเวลาที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจ ใ้ใช้อำนาจเหล่านี้เพื่อตัวเองก็มีอยู่ไม่น้อย และให้ทำลายประชาชนผู้บริสุทธิ์ก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่นกัน

ประการที่สาม ทำให้การบริหารงานในระบบราชการต้องล่าช้าอันเนื่องมาจากระเบียบกฎเกณฑ์และพิธีรีตอง (Rep Tape) ต่าง ๆ ดังกล่าว เพราะงานบางอย่างแทนที่เจ้าหน้าที่ระดับกลางหรือระดับที่รับผิดชอบในหน่วยงานนั้นอยู่ควรจะตัดสินใจได้ แต่ก็ไม่กล้าตัดสินใจต้องรอคอยให้ข้าราชการระดับรัฐมนตรีหรือจอมพลสฤษดิ์สั่งการก่อน เราจะเห็นว่า พฤติการณ์เช่นนี้เป็นผลให้ระบบราชการและข้าราชการสร้างอำนาจและความร่ำรวยให้แก่ตนเอง โดยอ้างถึงระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เรียกร้องเอาค่าตอบแทนจากการปฏิบัติงานจากประชาชนหรือผู้บริจาคคือ ซึ่งก็นับว่าเป็นผลร้ายต่อวงการบริหารเป็นอย่างมาก

ประการที่สี่ ทำให้เกิดระบบเล่นพรรคเล่นพวก (Nepotism) ในวงราชการในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจต้องการที่จะสร้างระบบข้าราชการให้มีความจงรักภักดีและสนับสนุนคน แต่เพียงด้านเดียวเท่านั้น จึงก่อให้เกิดผลเสียแก่ระบบราชการ เพราะทำให้เกิดการแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก สร้างสมบารมีและอำนาจโดยมีลูกน้องบริวารมากมาย ซึ่งเป็นสาเหตุให้มีการคัดเลือกจักรพรรดบุคคลเข้ารับราชการอย่างมีอคติเฉพาะคนที่เป็นพรรคพวก ลูกหลานญาติพี่น้องหรือบุคคลอื่นที่ผู้มีอำนาจเห็นว่าเหมาะสม พฤติการณ์ดังกล่าวทำให้คนก็มีความรู้ความสามารถและมีความปรารถนาดีต่อประเทศชาติ ไม่มีโอกาสเข้ารับราชการ จึงยังผลให้ระบบราชการไทย ถูกผูกขาดอยู่เฉพาะในเครือญาติมากกว่าที่จะเป็นข้าราชการของประเทศชาติและของประชาชน

ประการที่ห้า การบริหารงานที่ถือเอาพวกพ้องบริวารนี้ทำให้เกิดการทุจริต คอร์รัปชันในวงราชการ เพราะผู้ที่เป็นผู้บังคับบัญชาจะต้องอาศัยลูกน้องและบริวารสนับสนุนให้คนอยู่ครองอำนาจ

ตำแหน่งหน้าที่การงาน จึงต้องมีการตอบแทนเลี้ยงดูคุณงามความดีที่สนับสนุนตน ดังที่จอมพลสฤษดิ์ ก็เคยพูดอยู่เสมอว่า "บรรดานายทหารที่ทำการปฏิวัติรัฐประหารต่างก็เห็นคเห็น้อยด้วยกันมา เป็นอย่างมากจึงสมควรที่จะได้รับการตอบแทนจากผลแห่งการปฏิบัติงานนั้นอย่างคุ้มค่า" ดังนั้น หลังจากทำการปฏิวัติแล้ว จอมพลสฤษดิ์ขึ้นครองอำนาจจึงต้องตอบแทนบุญคุณผู้ที่สนับสนุนตนให้ ขึ้นครองอำนาจ ควบการเงินหรือตำแหน่งหน้าที่การงานรวมทั้งผลประโยชน์อย่างอื่นการที่มีลูกน้อง หรือบริวารมากมายเช่นนั้น จะต้องหาเงินมากมายจำนวนมหาศาล เมื่อแสวงหาโดยวิธีสุจริตอย่างเดียว คุ้มไม่พอ จึงต้องแสวงหาโดยวิธีการทุจริตคอร์รัปชันโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่การงานและอำนาจ ของตนเป็นเครื่องมือหรือไม่ก็สนับสนุนให้ลูกน้องบริวารทำการทุจริตคอร์รัปชันเสียเองแม้ข้าราชการ ระดับอื่นก็มีวิธีการทุจริตคอร์รัปชันโดยทำนองเดียวกันนี้

ประการสุดท้าย ทำให้ข้าราชการเกิดทัศนคติที่ว่าตนเป็นนายประชาชนมากกว่าที่จะทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้บริการประชาชน ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่จอมพลสฤษดิ์ได้สร้างระบบราชการให้ แข็งแรงโดยให้ประชาชนเป็นผู้รับผิดชอบต่ออำนาจของข้าราชการ และปฏิบัติตามคำสั่งของราชการโดย ปราศจากการคัดค้านหรือโต้แย้งใด ๆ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อวิถีทางของประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก เพราะข้าราชการที่จะต้องเป็นผู้รับใช้ให้การบริหารที่ดีแก่ประชาชนและการปฏิบัติราชการก็ต้องพึงเสียประชาชนและพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่

ตามที่กล่าวมาเมื่อวิเคราะห์ถึงผลที่เกิดขึ้นทางด้านการบริหารราชการทั้งด้านดีและ ด้านเสียแล้ว มีผลสะท้อนดังนี้

ข้อดี

การบริหารราชการในรัฐบาลชุดคณะปฏิวัติซึ่งนำโดยจอมพลสฤษดิ์นั้นมีผลดีดังนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงการบริหารแบบสมัยใหม่ โดยการใช้นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศมาร่วมกันวางแผนงานเป็นครั้งแรก ทำให้การดำเนินงานเป็นแผน และเป้าหมายเด่นชัดยิ่งขึ้น
๒. มีการใช้ระบบฝึกผู้นำ ควบการจัดหลักสูตรอบรมผู้นำและข้าราชการรวมทั้งการสัมมนา ทำให้ผู้นำมีความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ในการทำงานมากขึ้น

๓. มีการตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาขึ้นมากมาย เห็นได้จากหน่วยงานที่ตั้งขึ้นในรูปของสภาต่าง ๆ เช่น สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, สภาการศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น
๔. การมีหน่วยงานเพิ่มขึ้นนับว่าเป็นผลดีแก่การบริหารงานราชการ เพราะจะทำให้หน่วยงานต่าง ๆ แข่งขันกันทำงานและการแบ่งส่วนงานได้ตรงตามกับสายงานตามถนัดยิ่งขึ้น

ข้อเสีย

๑. ทำให้เกิดการรวมอำนาจการตัดสินใจในการบริหารงานไว้ที่บุคคลคนเดียวหรือผู้มีอำนาจชั้นสูงมากเกินไปเกิดความจำเป็น ทำให้งานต้องล่าช้าเพราะต้องคอยผู้เดียวตัดสินใจแล้วแต่ผู้มีอำนาจจะสั่งการ ทำให้ขาดการริเริ่มที่ดี และยังเป็นการก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันได้ง่าย เพราะมีการแบ่งเป็นกลุ่มและมีการเลี้ยงดูกันขึ้นในวงราชการ
๒. ทำให้ผู้มีอำนาจเกินขอบเขตและดูแลอำนาจได้ง่าย เพราะไม่มีผู้กล้าคัดค้านหรือเสนอแนะ เมื่อคนมีอำนาจมากก็อยากจะใช้และอาจใช้เพื่อตัวเองได้ง่ายด้วย
๓. ทำให้เกิดการปกป้องหรือการโยนความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆ เพราะมีข้อที่นาคืออยู่อย่างหนึ่งว่า เมื่อมีหน่วยมาก ก็ย่อมมีการโยนความรับผิดชอบไปให้หน่วยงานอื่นได้ หรือมีจะนั้นก็มีการสร้างอิทธิพลในหน่วยงานขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ในหน่วยงานของตนดังคำกล่าวของ นายพจน์ สารสินที่ว่า "เมื่อมีหน่วยงานมาก งานไม่เดินหรือ คอยแก่งแย่งขัดแย้งกันอยู่เรื่อย ๆ โดยเฉพาะเมื่อมีผลประโยชน์เข้าไปเกี่ยวข้อง"

บทสรุป ๑๓๓.๔

ในระหว่างเวลาที่จอมพลสฤษดิ์ครองอำนาจทางการเมืองได้เลิกล้มสถาบันทางการเมืองที่เป็นเครื่องจักรกลและองค์กรที่สำคัญที่สุดสำหรับประเทศที่มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเสียโดยสิ้นเชิง อาทิ รัฐสภา รัฐธรรมนูญและพรรคการเมือง เป็นต้น จากนั้นจอมพลสฤษดิ์ก็ได้ปกครองประเทศในรูปเผด็จการโดยการใช้อำนาจเด็ดขาด ดังคำที่เขามักจะกล่าวอยู่เสมอว่า "ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบคนเดียว" นั้นนับว่าเป็นการกระทำที่มุ่งแต่จะทำตามความพอใจความปรารถนาความรู้สึกและความคิดเห็นของตนคนเดียวโดยไม่รับฟังหรือยินยอมให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของประเทศได้เข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองเลย อันเป็นการกระทำของผู้เหินห่างอำนาจและห่างไกลจากการเป็นรัฐบุรุษผู้มีจิตวิพัฒนา ทั้งนี้ก็เพราะว่า นักการเมืองหรือรัฐบุรุษที่เป็นตัวแทนหรือหัวใจของประชาชนนั้นจะต้องยึดมั่นในอุดมการณ์และมีความเสียสละด้วยการกระทำประพฤติก็นเป็นตัวอย่างที่ค้ำอย่างแท้จริงและต้อง เคารพมติของประชาชนส่วนใหญ่อย่างเคร่งครัดด้วย ดังเช่นแนวทางแห่งการปฏิบัติของมหาตมะคานธี นักการเมืองและรัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ของอินเดีย เป็นต้น แต่จอมพลสฤษดิ์ก็ทำให้สิ่งตรงข้ามกับหลักการและวิถีทางของประชาธิปไตยทั้งสิ้น อาทิ การจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของประชาชน และรวมอำนาจทางการเมืองการปกครองและการบริหารที่สำคัญ ๆ มาไว้ที่ตนเองคนเดียว โดยไม่ยอมรับฟังเสียงอันแท้จริงของประชาชนพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ ส่วนในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น แม้จะก่อให้เกิดผลดีและมีประโยชน์ต่อประเทศชาติอยู่ไม่น้อย เพราะได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน เป็นลำดับขั้นตอน จึงยังผลให้เศรษฐกิจของชาติส่วนหนึ่งดีขึ้น แต่ถ้ามอง

X ในอีกด้านหนึ่งก็จะพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๑ ซึ่งได้เน้นหนักไปในทางส่งเสริมพัฒนากันเกษตรกรรมนั้น มิได้ช่วยเพิ่มพูนรายได้ของชาวนาชาวไร่ให้สูงขึ้นแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ชาวนาในภาคอีสานมีรายได้เฉลี่ยคนละ ๒๑๓.๗๑ บาท ในขณะที่รายได้ประชากรมีรายได้เฉลี่ยคนละ ๑,๘๖๔ บาท ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ซึ่งได้มีการดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว แต่รายได้ของชาวนาชาวยังตกต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรอยู่ถึงเก้าเท่า ยิ่งไปกว่านั้นชาวนาชาวไร่ยังมีแนวโน้มมีภาวะหนี้สินรุงรังติดตัวมากขึ้นเป็นลำดับด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจในสมัยจอมพลสฤษดิ์นั้น มิได้เป็นการช่วยเสริมสร้างยกระดับฐานะและรายได้

ของชาวนาชาวไร่ ซึ่งเป็นเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศให้ดีขึ้นมั่นคงขึ้นและขจัดภาวะหนี้สิน ความทุกข์ยากของประชากรให้หมดสิ้นหรือเหือดหายไปแต่ประการใด แต่เป็นการสร้างให้คนที่รวยอยู่แล้วให้รวยยิ่งขึ้น ส่วนคนที่จนอยู่แล้วนี้วันแต่จะยากจนลง ช่องว่างระหว่างคนมี กับคนจนนี้วันแต่จะขยายวงกว้าง เห็นทางกันออกไปทุกที

ส่วนในด้านการพัฒนาสังคมที่มีผลคือแก่ประเทศชาติก็คือ การขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษา ออกไปในส่วนภูมิภาค ซึ่งได้แก่การจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น นับว่าเป็นการวางรากฐานทางสังคมที่มีมั่นคงให้แก่เยาวชนส่วนหนึ่งของชาติ ให้มีความเจริญก้าวหน้า มั่นคงดียิ่งขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งผลจากการวิเคราะห์ที่จับพบว่า จอมพลสฤษดิ์มิได้เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงโครงสร้างของสังคมไทย ตลอดจนทัศนคติและค่านิยมของชาวไทยให้สอดคล้องรองรับ กับวิถีทางหรือหลักการของประชาธิปไตยเลย เพราะการศึกษาที่จะให้ผลดีที่สุดนั้นต้องมีการกระทำ เป็นตัวอย่างที่ดี และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้และปฏิบัติตามวิถีทางของประชาธิปไตย เช่น หลักความเคารพในเหตุผล การเคารพในสิทธิเสรีภาพของกันและกัน เป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้ ในชีวิตประจำวัน มิใช่แต่ความเป็นคำพูดที่ยกขึ้นมากล่าวให้สวยหรูด้วยเพียงการโปรยยาหอมว่า สังคมไทยเป็นประชาธิปไตย แต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ กลับตรงกันข้ามดังจะเห็นได้จากการที่ จอมพลสฤษดิ์ ได้ใช้อำนาจเสมือนเทวดาที่ได้รับอาญาสิทธิ์จากสรวงสวรรค์ โดยการใช้อำนาจ ภายใต้อำนาจประหารชีวิตประชาชนพลเมืองโดยไม่ผ่านขบวนการยุติธรรม ยิ่งไปกว่านั้น จอมพลสฤษดิ์ ยังใช้ชีวิตแสวงหาความสุขสำราญโดยอาศัยเงินทองและสตรีเพศ ซึ่งนับว่าไม่เหมาะสมกับ นักรัฐบุรุษในสมัยแห่งการปฏิวัติและสมัยพัฒนาที่มุ่งแต่จะพัฒนาทางด้านวัตถุแต่ประการเดียว โดยไม่คำนึงถึงความสำคัญของการพัฒนาทางด้านจิตใจของประชาชนควบคู่ไปด้วย ประชาชนจึงได้ มองเห็นและประสบพบเห็นแต่ภาพพจน์ที่ไม่เหมาะสมกับวิถีทางของประชาธิปไตยด้วยการทำตนเป็น เจ้าเป็นนายคนของนักปกครองระดับสูงและข้าราชการ

ส่วนในด้านการบริหารประเทศนั้น จอมพลสฤษดิ์ก็ได้ยึดหลักความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติราชการเป็นสำคัญ โดยได้ทำการปรับปรุงหรือจัดตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่มากมาย และได้ รวมหน่วยงานเหล่านี้มาขึ้นอยู่กับการตัดสินใจ การวินิจฉัยของตนเองแต่ผู้เดียว จึงยังผลให้เกิด ระบบการทำงานที่คั่งค้าง การโยนบัดความรับผิดชอบให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ การทำงานแบบผักชีโรยหน้า และการเกิดระบบพวกพ้อง การทุจริตคอร์รัปชันได้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในวงราชการ

ดังจะเห็นได้จากกรณีที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ร่ำรวยขึ้นมาอย่างน่าอัศจรรย์ ด้วยการบริหาร
 ประเทศเพียงห้าปีเท่านั้น และข้าราชการระดับรองลงมา ก็คงจะอาศัยระบบราชการสร้างความ
 ร่ำรวยให้แก่ตนเองได้โดยง่าย เพราะการบริหารราชการในสมัยจอมพลสฤษดิ์ไม่มีการกระจาย
 อำนาจออกไปสู่ส่วนท้องถิ่นหรือให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม อีกทั้งยังไม่มี การควบคุมการบริหารงาน
 ราชการจากสถาบันภายนอกอันใดแก่รัฐสภาและหนังสือพิมพ์ เป็นต้น ผลก็คือว่า อำนาจในการบริหาร
 ปกครองประเทศที่สำคัญ ๆ ทางด้านการเมือง การปกครอง การบริหาร และการสั่งจ่ายเงินหรือ
 ควบคุมเงินรายได้ของชาติที่สำคัญ ๆ อาทิ ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชา
 การทหารบก อธิบดีกรมตำรวจและประธานกรรมการ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น
 ได้มารวมอยู่ที่จอมพลสฤษดิ์แต่เพียงคนเดียวเท่านั้น โดยที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ของประเทศ
 มิได้มีส่วนร่วมส่วนควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลแต่ประการใดเลย

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าหลังจากการปฏิวัติ ๒๕๐๑ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์วิจัยพบว่า
 ผลงานที่เกิดขึ้นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจสังคมและการบริหารราชการของไทย เมื่อหักลบ
 บวกกัน และเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นได้ว่าได้ส่งผลและผลสะท้อนให้เกิดผลดีแก่สังคมก็มิใช่หลาย
 ประการ และยังผลให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจเพื่อตัวเองก็มีอยู่มาก เช่นกันดังกล่าวนี้อีกแล้ว